

מהדורת קדן טללי מכה

שנה"י (תשפ"ו)

איצר פניני גאוני הדורות והחסידות

הג הפסח

מאמרים נבחרים משכיות חמדה, שווים לכל נפש
מכונים ומרוממים בכתבם וכלשונם מתוך הספרים הקדושים

זהר המבואר

הכתב והמפורד

בהוצאת ישיבת "אביד יעקב"
מוסדות "אור מאיר ושמחה" טרדיה
ע"ש כ"ק אדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זיע"א

יד גילוי שכונה בעת
סיפור יציאת מצרים
מילתא חדת"א

יד אחד חכם ואחד רשע
נציץ אורה חסדי לפרשת השבוע
ספור ויהלום

יד כמו שיש סדר לטבע
כן יש סדר מיוחד לניסים
איצר פניני החסידות

העלונים: ספור ויהלום • מילתא חדתא • ובהדרת בחיים • אביד יעקב • מכתלי בית הדין • שו"ת בהלכה • בעל העקידה



מכון אור לישורים

ירושלים - טרדיה



מפתגמי אוריתא

חג הפסח תשפ"ו

ברכוש גדול

ארבע לשונות של גאולה נאמרו לישראל, והראשונה שבהן (שמות 11): "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים". ופירש רש"י: "ההוצאתי אתכם - כי כן הבטחתיו (בראשית טו יד) 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'".

ההקשה בספה"ק ייטב לב (סו), מה ענין רכוש גדול לכאן. הרי כאן בעיקר הגאולה אנו עוסקים, ובני ישראל עומדים בשעה זו נאנחים ונאנקים, מתייסרים בעינוי גוף ונפש, והנה בשורה נפלאה נשמעת באוזניהם, כי עתידים הם לצאת מאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה וכי אין להם עתה במה לעסוק מלבד ברכוש הגדול. וכי זהו תוכן היציאה מתחת סבלות מצרים. הן אמת, לאחר שיהיו בני חורין, ימצאו טעם ברכוש הגדול אשר יוצאו איתם, אך מה ענינו לסבלות מצרים. ולכאורה היה לו לרש"י להביא רק את תחילת הפסוק, 'ואחרי כן יצאו', שזו עיקר ההבטחה האמורה כאן.

ונראה ליישב בדרך פשוט, בהקדם הבנת ענין השעבוד. כי מלבד עינוי הגוף, כללו סבלות מצרים גם את סבל הנפש המעונה והמושפלת תחת יד מדכאה ומשעבדיה. וביציאת ישראל ממצרים ברכוש גדול, היה תיקון וריפוי לחלק זה, כי אינו דומה עבד היוצא מתחת יד אדוניו בחוסר כל, למי שיוצא ובידו רכושו של האדון, אשר בזה הוא מורה כי גם עבודתו לא היתה עבודת עבד, אלא נעשה הוא עתה כאדון והשיב לעצמו את כבודו ומעמדו.

אם כן, בנטילת הרכוש נתעלה כבודן של ישראל, ונתרפאה נפשם מעינוי השעבוד והשפלות.

ואפשר להעמיק עוד ולומר, כי באמת עיקר תכלית שעבוד מצרים מצד פרעה היה למען מטרה זו, לשבור את רוחם של בני ישראל ולעשותם מאדונים לעבדים. וזוהו, מלבד עצם מה שיעבדו, רצה לגרום להם לראות עצמם כעבדים בעצם מהותם.

משל למה הדבר דומה, לאדם בעל מרה שחורה, אשר מחשבותיו סובבות כל היום כולו סביב מצבו הרע וחוסר הצלחתו, ומחשבות אלו הן עצמן המדכאות את רוחו וגורמות לו לשקוע בעצבונו. ובדומה לזה ביקש פרעה להטביע בנפשם של ישראל את מציאות עבדותם, ולהשיכח מאיתם את האמונה בערכם האמיתי.

אמור מעתה, כי כאשר יצאו ישראל ממצרים ברכוש גדול, לא היה העיקר בעצם מה שנעשו בעלי ממון, אלא שבה נתבטלה הרגשת העבדות מתוכי פנימיות נפשם, כי הנה אדוניהם לשעבר מוסרים בידם את כל רכושם, אם כן בוודאי אדונים הם ולא עבדים. אם כן, מלבד עצם העשירות שזכו בה פתאום, וכל אחד מהם הביא עמו תשעים חמורים לובים נושאי כסף וזהב (ראה בכורות ה), היתה כאן הוכחה מורגשת למהפך אשר חל בהם, וזוהו חשו עצמם כבני חורין אמיתיים, הראויים להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש.

משום כך, הביא רש"י את ענין היציאה ברכוש גדול יחד עם ההוצאה מסבלות מצרים, כי בכך באה לידי ביטוי שלימות יציאת מצרים.

על דרך זו, נוכל לתת נוסף נוסף בדברים. תיבת 'סבלות' הנזכרת בפסוק, סובלת שני פירושים. האחד מלשון סבל ויסורים, והשני מלשון (מלכים א' ה כט) "נשא סבל", נשיאת משאות. וכאשר מביט הקדוש ברוך הוא לישראל כי יוציאם מתחת סבלות מצרים, כלול בזה הן הסבל הנורא אשר עבר עליהם בכל אותן השנים שהשתעבדו בהם המצרים, והן את נשיאת עול הגלות, וההמתנה הארוכה לגאולה.

ועל כן, כאשר הגיע זמנם לצאת ממצרים, זכו לצאת ברכוש גדול, כדי ליתן להם הרגשת חירות ואדנות - היפך העבדות, והן בכדי לרומם את רוחם וליתן להם שכר על כל אותו הזמן הארוך שבו המתונו וציפו לישועת ה'.

(מתוך "עינים מאירות" להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

- א **חסד לאברהם** | רבי אברהם אזולאי זיע"א
- א **שפת אמת** | כמו שיש סדר לטבע כן יש סדר מיוחד לנשים
- א **דברי מנחם** | ישנו רגע אחד בליל הסדר בו נכנסו עם ישראל לאמונתו יתברך ואם יטהר מחשבותיו כל הלילה יזכה להשיגו
- א **תפארת שלמה** | ג' תועלות בספור יציאת מצרים | א, חזוק האמונה
- א **הגש"פ שם משמואל** | מצות והגדת לבנו - דבור בהתעוררות ובקצב הלב כמי שרואה הדבר ואז נכנסים הדברים בלב הבן
- ב **בינת ישראל** | מאכלי ליל הסדר מכניסים קדושה גדולה בנפש
- ב **לקוטי הלכות** | מצה היא בבחינת מן ונמשכת על ידה קדושה עליונה המאירה את האמונה ומסלקת כל הקושיות
- ב **חשבה לטובה** | הלמוד מהמצה - על האדם לעמל עם עצמו בכל עת
- ב **פרי צדיק** | שמחת הנין של ארבע פוסות כנגד שמחת פשוט של קרפון פסח
- ב **הגש"פ שם משמואל** | ענין ארבע פוסות - אורות גבוהים הנכנסים ללבות בני ישראל לעוררם להתרפק על אביהו שבשמים
- ב **מגן אברהם** | יש להקין עצמו יותר מהולך לפני מלך בשר ודם
- ב **תפארת עזיאל** | ישיבה בהסבה מורה על כך שהקב"ה טועד אותנו בגלות
- ג **לקוטי שיחות** | שתי דינים ב'חֲרֹסֶת', א, הבאתה לשלחן בעת אמינות ההגדה, ב, הטבול בה
- ג **בארות המים** | נרמזו בסימנים דברים נשגבים ואינם נאמרים במפרש
- ד **מרגניתא דרבי מאיר** | רמז נאה על ענין התנהגות נאותה בהכנסת אורח עני אור גנוז | כל מארעות זמות העולם רמוזים בסימני הסדר | 'קדוש ורחץ פרפס' - אדם הראשון קדם החטא ולאחר מכן
- ד **בגדי השדר** | תחלת ההגדה נתקנה בלשון תרגום מעין אמינות הקדיש בלשון תרגום להגן מהחזונים
- ה **ישרש יעקב** | 'פרישות דרך ארץ' - בעת צרה על האדם לפרש מדרך הטבע ויפשע
- ה **מגדל דוד** | על ידי שמתגלה לאדם גדלת הבורא בא להכנעה ושפלות
- ה **שארית יצחק** | לא שלקם פרעה מרצונו כדי שלא תשאיר להם כל זיקה נפשית והפרכת הטוב קלפיו
- ה **בגדי השדר** | אכילת המרור לזכרון טוב על מרידות השרחא בתורה
- ה **רביד הזקב** | הגלות האמתית היא שעבודת הבורא אינה חביבה על האדם וקשה בעיניו
- ו **סדר הזמנים** | בכל יציאה ממדה רעה על האדם להפיר שהוא כסיע הבורא
- ו **דבר חיים** | מעתירים שיעמיד השם והתברך מנהיגים שאירוי לעם הן גדורות וישרים והן גדורות חשוכים
- ו **שמש ומגן זכרון מנחם** | בגמר הסדר שומעים את קול השופר של ר"ה
- ו **הלל נרצה** | אמינות 'הא לחמא עניא' בלשון ארמי להורות על השקאת השכינה בלילה הזה
- ז **יעלת חן** | שכרם של מקימי מצות אכילת מצה
- ז **זרע ברך** | התחלת בטול העבדות בראש השנה, וסיום השעבוד בניסן
- ח **אלף המגן** | שתיקת המקורגים ביציאת מצרים
- ח **דברי מהרי"א** | מצות ספור יציאת מצרים אין לה קצבה ולפיכך אין מקריב עליה
- ח **נטפי מים** | הארת ליל פסח בבחינת יום
- ח **דברי מהרי"א** | ירדת יעקב אבינו למצרים עקב רמאותו של לבן
- ח **בנין דוד** | גזרת שעבוד מצרים משום דבורו של אברהם אבינו
- ח **דרך אמונה** | הארת יציאת מצרים בכל דור ודור
- ח **לחמי תודה** | חקיקת עשרת המכות על גופם של מצרים
- ט **מעשי צדיקים**
- יב **ספיר ויהלום** | הארה חסידית מן הפרשה

לרכישת ספרים מרוכזת ולמוסדות:
מוישי: 052-7110200 | עזרא: 052-7110900



קו מענה הלכה
02-803-9999
 או במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077



מתחילים את היום!
 תינוח היומי מבית עון והדר - אור לישרים

שירות למייל האישי

הצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

תחזית ופירוש: <https://www.orlayesharim.com>

עיצוב ועריכה: מלחמי שוקי קט

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

חג הפסח

חסד לאברהם

רבי אברהם אזולאי זיע"א

הקדוש ברוך הוא חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, וצוה לישראל בכל שנה שיעשו שבע ימי פסח בהשבתת חמץ ובאכילת מצה. וסוד הענין הוא, כי היותר רשע שבין ישראל אף על פי שירבה לפשע ולהרע, אי אפשר לכנס בהיכל החמשים של טמאה עד שרשיע ויפשע ארבע מאות ימים רצופים זו אחר זו.

ובכל שנה ושנה שלשים יום קדם הפסח השם יתברך עושה להם לישראל משא פנים ברב חסדיו, ומתחיל להוציא נפשותם מהיכלות הטמאה מעט מעט שעור חלק אחד משלשים בכל לילה, באפן שבלייל בעור חמץ כל פושעי ישראל עומדים בפתח היכל החיצון מהחמשים שעור חלק אחד משלשים משעור הפמות שהיו נכנסים ליל שלשים ואחת קדם הפסח, ובלייל פסח אינם נכנסים כלל ועקר וכלם פטורים ובני חורין, וגזרה חכמתו יתברך להיות חרות נפשות בשלשים יום מעט מעט שלא ירגיש סמא"ל כל כך צער ולא יקטרג (מעין ב נהר ז):

ליל הסדר

שפת אמת

רבי יהודה אריה לייב מגור זיע"א

כמו שיש סדר לטבע כן יש סדר מיחד לנשים

שמעתי מפי מורי וזקני ז"ל על שקורין ליל פסח סדר, וכן אומרים 'חסל סדור פסח', לרמוז למה שכתב המהר"ל ז"ל כמו שיש סדר לטבע כן יש סדר מיחד לנשים ונפלאות כמו שכתבנו למעלה.

הגלות הייתה בכונה מיחדת ומתוך סדר

ונראה לי עוד פרוש 'סדר', לרמוז שגם כל תהלוכות הגלות הייתה הפל סדר מיחד, שלא נאמר כי קרה סבה ששולט פרעה על בני ישראל, רק הפל הייתה בכונה מכוננת, כמו שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים. ואפלו כל פירטי הענויים וקשי העבודה הייתה הפל בסדר מיחד. והלא כל ספורי הגדה הם מתהלוכות ענינם וצערותם, והוא בכלל ספור יציאת מצרים, שהכל הייתה בהשגחת השם יתברך לטובת בני ישראל. לכן המצה על מצות

ומרורים, שיש לשבח על הגלות כמו על הגאולה.

יש דורות שהסדר הראוי להם הוא גלות ויש שהסדר הראוי להם הוא גאולה

אך יש דורות, שסדר הנכון להם הוא הגלות, ויש שמייחדין אל החרות והגאולה כפי דעת היודע תעלומות. ועל זה אמרו חז"ל (ברכות פ"ט מ"ה) בכל מדה שמודר לה הוי מודה לו במאד מאד, כמו שנאמר 'בכל מאדך', שהקדוש ברוך הוא הוא היודע לסדר לכל דור סדר הטוב לו יותר מכל הסדרים, והכלל בחסד, כמו שאומרים (תפילת ימים נוראים) 'הנוהג בחסדו כל דור' (ויקרא שבת הגדול תרנ"ד):

סגלת ליל הסדר

דברי מנחם

רבי מנחם מנדל מרימנוב זיע"א

ישנו רגע אחד בליל הסדר בו נכנס עם ישראל לאמונתו יתברך ואם יטהר מחשבותיו כל הלילה יזכה להשיגו

פסח הוא זמן הגאולה השלמה לבני ישראל, ואז מתנוצץ אמונת ישראל עד שיכולים לבוא אל תכלית הידיעה השלמה באמתת מציאותו יתברך שמו, איך הוא סובב כל עלמין וממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מגיה, ואז יתבייש לחשב מחשבות זרות — מחמת שיאמין באמונה שלמה שהקדוש ברוך הוא יודע כל מחשבותיו.

ויש רגע אחד באותו הלילה שבו נכנסו ישראל במצרים אל האמונה השלמה, כמו שנאמר ויהי בחצי הלילה כו' (שמות יב ט), וזה הדבר הוא נצחי גם לדורות, ואף עתה אם ישמר האדם את עצמו מתחלת הלילה משום פניה ומחשבה זרה, רק יעמיק את שכלו במחשבות קדושות וטהורות עד שיעבר עליו אותו הרגע, אזי יוכל לבוא אל האמונה השלמה שבאו אז בצאת ישראל ממצרים.

והדבר הזה הוא נצחי בכל שנה ושנה, לולא עונותינו המבדילים בינינו לבין אבינו שבשמים, אשר בעבור זה אין אנו יכולים לעלות ולראות את כל זה:

ספור יציאת מצרים

תפארת שלמה

רבי שלמה מנדלומסק זיע"א

ג' תועלות בספור יציאת מצרים | א, חזוק האמונה

האזהרה הגדולה שהפליגו חז"ל לספור ביציאת מצרים וכו', כשנעמיק בענין הזה הוא על כמה פנים. הא' שעל ידי הספורי נסים ונפלאות שעשה השם יתברך לנו בשונאי השם על ידי שנוי הטבע ובשדוד הפערות, הנה מלח הספור הזה תתחזק ותתאמץ האמונה הישראלית בהשם יתברך, כי הוא לבדו הוא האלהים השליט בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו, כמו שנאמר לפרעה (שמות ט יד) 'למען תדע כי אין כמני בכל הארץ', וכמו שאומרים בגנח התפלה בעזרת אבותינו אמתה הוא מעולם וכו', אמת ממצרים גאלתנו ומבית עבדים פדיתנו וכו'.

ב, התעוררות הנס בשמים

הב' הוא, על ידי ההזכרה ופרסום הנס בימים ההם אשר פעל ה' בימי קדם, הנה על ידי כן מתעורר למעלה הרצון העליון וחסדים הראשונים לפעל גם עתה ישועות בקרב הארץ, כמאז כן עתה גם כן בימים ההם ובזמן הזה, וקדשת היום גורם כי לעולם חסדו.

ג, התעוררות בלב האדם לעבודתו יתברך בשמחה

הג' הוא, על ידי הספור בכוננת הלב את מעשי ה' הגדול, הנה על ידי כן יבא התעוררות חדש בלב כל איש, ויתלהב ויתעודד לעבד השם יתברך בשמחה ובטוב לב לקבל עליו על מלכות שמים מחדש, כמו שנאמר (תהלים קה א-ד) 'הודו לה' קראו בשמו כו' שיחו בכל נפלאותיו, על ידי כן ישמח לב מבקשי ה', דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד כו'.

אין להתעכב על הצער והדינים אלא על החסדים והטובות

וזה גורם ידיעה והשגה ברורה בלב האיש לבל יסתפל ויצטער חלילה על שום מקרה ופגע רחמנא לצלן, כי אין לעמד בהדינין, רק יסתפל בהחסדים העליונים בשרשם כי פלו טוב ומאתו לא תצא הרעות (איכה ג לח), וכוננת השם יתברך ברוך הוא אף להטיב מעולם ועד עולם, רק לפי שעה נראה למטה שהם דינין, אבל למעלה

התעסקות, שאין רגע בלא עסק, ובאם לא יכולה להחמיץ, בן צריך אדם להתעסק תמיד, שלא יהיה יכול היצר הרע לגשת אליו:

ארבע כוסות

פרי צדיק

רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א

שמחת היין של ארבע כוסות כנגד שמחת בשר של קרבן פסח

נראה דתקנת חכמים בשתיית ארבע כוסות נגד ארבע לשונות דגאלה שהוא גם בן הישועה דהשם יתברך, הוא גם בן כמו הקרבן פסח בזמן הזה, כי אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין (פסחים ט). שניהם שווים בלחם הולדת השמחה בנפש, וכאשר הוא על ידי אכילת ושתיית מצוה הוא שמחה של מצוה ששמח בישועת השם יתברך (קונטרס עת האוכל - אות טו):

הגש"פ שם משמואל

רבי שמואל מסוכטשוב זיע"א

ענין ארבע כוסות - אורות גבוהים הנכנסים ללבבות בני ישראל לעוררם להתרפק על אביהן שבשמים

בלילי פסח הלבבות של ישראל נפתחים, באשר אז הוא ליל שמורים מכחות חיצונים, ועל בן פסח לעתיד לבוא פשיעבר רוח הטמאה מן הארץ שיהיו שערי הלב פתוחים לגמרי ישקה הקדוש ברוך הוא לישראל ארבע כוסות של ישועה, שהם הפוך כוס התרעלה האוטם את הלב ועוטפו, אלא כענין שפתיב ופחד ורחב לבבך (ישעיה ס ה), בן הוא ענין ארבע כוסות של ליל פסח, שאורות גבוהים נכנסין ללבבות ישראל ומעוררין את ישראל להתרפק על אביהן שבשמים (הגדה של פסח):

אמירת ההגדה

מגן אברהם

רבי אברהם מטריסק זיע"א

יש להכין עצמו יותר מהולך לפני מלך בשר ודם

וכמו למשל במלך בשר ודם, כשהוא בא להעם המה מכינים עצמם בכל מיני ההכנות לקראתו, ובפרט מי שיש לו לדבר עמו, הוא מכין עצמו ומסדר דבוריו היטב האיד לדבר לפניו. כמו בן בחג הפסח שאז הוא עלית מלכות שמים, צריך

המאכלים של מצוה בלילי הפסח מביאים קדשה גדולה בנפש, כמו שמצינו שאכילת נבלות וטרפות משקץ את הנפש, ומדה טובה מרבה ממדת פרעניות שקל וחמר שאכילת מצוה מקדשת את הנפש:

לקוטי הלכות

רבי נתן מברסלב זיע"א

מצוה היא בבחינת מן ונמשכת על ידה קדשה עליונה המאירה את האמונה ומסלקת כל הקושיות

חמץ הוא בחינת קשיות, בחינת כי יתחמץ לבבי וכו' (תהלים עג כא), שנאמר שם לענין הקשיות שהיה קשה לו בלבו על ה' יתברך. ועל בן בכל השנה האכילה בבחינת חמץ ומצה, כי אכילתו תמיד בכל השנה בבחינת אכילת חמץ ומצה, שהאכילה כלולה משני התקונים הנ"ל שהם תקון הדעת והאמונה, דהיינו לישוב הקשיות שאפשר לישובן, שהוא בחינת חמץ, בחינת חמוץ המוח שמתחמץ המוח והדעת לישוב ולתרוץ מה שאפשר לתרוץ.

ומצה הוא בחינת תקון האמונה שנמשכת משכל עליון גבה יותר ויותר פנ"ל, כדי שלא להסתפל על הקשיות שאי אפשר לישובן פנ"ל. ועל בן בפסח וכו' שנמשך עליו הארה נפלאה מלמעלה שהוא בחינת הארת פני הקדשה, שעל ידי זה נתמקנת האמונה פנ"ל, על בן אי אפשר לנו לאכל כי אם מצוה, שהוא מאכל עליון וגבה מאד בחינת מן, שעל ידי זה זוכין להפיר את ה' יתברך ולרדף אחריו בנריות נפלא, בהשתוקקות נמרץ, באמונה נפלאה וכו'.

וזהו בחינת אכילת מצוה שהוא בחינת מן פנ"ל, שנאמר בו כי לא ידעו מה הוא (שמות טו ט), שהוא בחינת אכילה קדושה גבה מאד, שהוא למעלה מן הדעת, בחינת אמונה נפלאה וכו"ל, אבל חמץ אסור עתה במשהו בכל יראה וכל מצא, כי אסור עתה לכנס בשום קשיא אפלו מה שאפשר לישוב וכו"ל (הלכות חלב ודם ה"ד):

חשיבה לטובה

רבי חנוך העניך מאלכסנדר זיע"א

הלמוד מהמצוה - על האדם לעמל עם עצמו בכל עת

מצוה הוא לשון ריב, זאת הוראה שאדם צריך לריב עם עצמו, וכמו מצוה שאין לה רק קמח ומים, וצריכה גם

בשרשם הם הכל טוב וטבא הוא וטבא ליהוי (ברכות נה:), וכמו שנוראה כל זה מגבורות ה' במצרים, כי מתוך החשך העב האיר לישראל אורו הגדול שהיה נכון להם מעולם עד עולם (מועדים):

והגדת לבנך

הגש"פ שם משמואל

רבי שמואל מסוכטשוב זיע"א

מצות והגדת לבנך - דבור בהתעוררות וברגש הלב כמי שרואה הדבר ואז נכנסים הדברים בלב הבן

כבוד קדשת אבי ארומור וצללה"ה (פעל האבני נור זיע"א) הגיד: היות כי תרגום של ינגד' הוא וחי, הינו שמראה לו הדבר שפן הוא ולא בספור דברים בעלמא, וזוהי המצוה של והגדת לבנך, להראות לו הענין, עד כאן תכן דבריו.

ויש להוסיף בה דבר, כי במצרים היה הדבור בגלות, ופסח הוא פה - סח, בן הוא בדברי המקבלים, ואף כי הדברים הם סתרי תורה, מפל מקום יש לפרש גם בפשיטות, שהמדבר ולבו פל עמו אז הדבור נפרד מהלב משפן עצם הנפש, ואפלו יודע ומחשב מה שהוא מדבר, הלא מחשבה היא רק לבוש הנפש, וכל עוד שהדבור איננו בהתפעלות ורגש הנפש עדין הוא נפרד מעצם הנפש.

ובמצרים היה להם סתימה וטמטום הלב, כאמרם ו"ל (רש"י בראשית מז כח) נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, על בן פתיב ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה (שמות ו ט), אף ששמעו את דבריו, אבל לא שמעו אל דבריו, כי שמיעה אל דבור היא קבלת הדברים בלב להתפעל ולהתרגש מהם. וזה נקרא שהדבור בגלות.

וכשיצאו ממצרים השיגו ענין זה שהדבור יכול להיות נקשר בעצם הנפש. והנה דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, וזוהי המצוה והגדת לבנך - מתוך רגש הנפש כדי שיכנסו הדברים אל לבו ויהיה כמו רואה בעיניו:

אכילת מצוה

בינת ישראל

רבי ישראל מגורז'יסק זיע"א

מאכלי ליל הסדר מכניסים קדשה גדולה בנפש

רמז הנ"ל ב'חרסת'

יש לומר שענין זה שבגלות מצרים – שבה נקדה הפללית של רע – נרמז בענין החרסת, שהיא 'זכר לטיט' (וכנ"ל, שנה מדיש שהוא זכר לקשי השעבוד המזרחי לגלות מצרים דוקא).

וזהו הטעם (הפנימי) שבהחרסת ישנם שני דינים (כנ"ל) – עקר התקנה שהיא הבאתה על השלחן שתהיה לפניו בעת אמירת ההגדה, ונוסף על זה מצות הטבול בה.

יש לומר שהם כנגד ב' הענינים שבגלות ושעבוד מצרים: זה שיש בו רע מיחד, כללות הרע והתפשטות, זה שהוא שרש לכל הגליות, שפועל התפשטות הרע.

הטעם שלמרוז יש שעור אכילה מה שאין בו החרסת

ועל פי זה יש לבאר החלוק בין חרסת למרוז, שבמרוז נאמר שעור אכילה (פזית), מה שאין בן חרסת אינה צריכה שעור פזית, ובכלל לא נאמר בה שעור.

כי שעור מורה על דבר המצטרף מחלקים ופרטים, וכדי להגיע לפמות הדיושה וקוקים לשעור מסים, מה שאין בן בענין שאינו בגדר שעור כי הוא בגדר נקדה [ועל דרך שאסור עבודה זרה הוא במשהו – כי אסור עבודה זרה אינו רק ענין פרטי, אלא הוא נקדת הכל (כמאמר חז"ל על המורה בעבודה זרה כופר בכל התורה בלה), ולכן לא שייך בו שעור]. וכן בנוגע לחרסת, שבינון שהיא זכר על כללות הרע של מצרים לכן אין לה שעור.

חרסת זכר לתפוח

והנה מצינו ענין שני בחרסת – זכר לתפוח (דעת ר' לוי – פסחים קטו), הוא זכר לזה שהיו יולדות בגיהן שם בלא עצב . . דכתיב תחת התפוח עוררתיד.

דלפרוש זה, חיוב חרסת הוא זכר לזכר טוב – מעלתם של ישראל. ובפרט על פי מה שכתבו הגאונים (וכן נפסק ברמ"א ושו"ע אדה"ז תעג) שיש לעשות חרסת בפרות הדומים לכנסת ישראל.

קשר הזכר לטיט וזכר לתפוח

ועל פי הנ"ל יש לקשר שני הענינים, זכר לטיט, וזכר לתפוח: כתיב גם את זה לעמת זה עשה האלקים, שמזה מוכן שההתנגדות של הרע של מצרים להטוב של בני ישראל היא מעין דוגמתה.

דכיון שמצרים היא הנקדה הפללית של הרע, לכן, הרי היא מנגדת (לא רק)

שהיה לפניו חרסת בשעת אמירת ההגדה, שהחרסת הוא זכר לטיט שגשמתעבדו בו אבותינו במצרים כו', לכה צריך להיות על השלחן בשעה שמספר שעבוד מצרים. ולהלן בסימן בפני עצמו (תעה סי"א) כתב: ואין מטבילין בחרסת אלא משום מצוה שהוא זכר לטיט.

ומשמע מדבריו דיש שני דינים נפרדים בחרסת: א, הבאתה על השלחן, שתהיה לפניו בשעת אמירת ההגדה. ומלבד זה, ב, מצות הטבול בחרסת. שהדין הא, הבאתה לשלחן והיותה על השלחן בעת אמירת ההגדה, אינו שייך להטבול בה, ולכן לא הזכיר אדמו"ר הזקן בדין ההבאה שהוא בשביל הטבול וכו'.

באור פנימיות הענין

יש לומר הבאור בזה בפנימיות הענינים. זה שעבוד וגלות מצרים הוא חמור משאר הגליות, הוא לא רק מצד העבדות ושעבוד הגופני, קשי השעבוד כפשוטו, אלא גם (ואדרבה – בעקר) מצד 'קשי השעבוד' ברוחניות, שבני ישראל במצרים היו נכנעים ומשעבדים לה'רע' של מצרים, כידוע הפרוש ב'יריעו אתנו המצרים' – שהמצרים עשו אותנו רעים, שהרע שלהם נכנס בנו (עד שבני ישראל היו משקעים במ"ט שערי טמאה, ואמרו רז"ל שבעת קריעת ים סוף טענה מדת הדין הללו עובדי עבודה זרה והללו כו').

הטעם שגלות הרוחני של מצרים קשה יותר משאר כל הגליות

והטעם שגלות הרוחני של מצרים קשה יותר משאר כל הגליות, הוא חמור משאר כל הגליות (וכמאמר חז"ל (תו"כ בהוספה לפרשת אחרי ית, ג. פרש"י שם) שהמצרים מקלקלים מכל האמות, ונרמז בזה שמצרים נקראים 'ערות הארץ').

ואין זה רק חלוק בכמות, אלא שזהו סוג אחר לגמרי, כי הרע של מצרים יש בה הנקדה הפללית של רע, שממנה מסתעפים כל פרטי עניני הרע (כולל – כל הרע שבשאר הגליות).

מצרים' שרש ומקור הרע של כל המלכיות

וזהו אחד הבאורים במאמר חז"ל שכל המלכיות נקראים על שם מצרים על שם שהם מצרים לישראל, שזהו לפי שהרע שבמצרים הוא השרש והמקור להרע שבכל שאר המלכיות (והגליות), כי מצרים היא נקדת הרע שממנה מסתעפים פרטי הרע כנ"ל, ולכן בלן נקראות על שמה.

האדם להכין עצמו ולסדר הדבורים שמדבר לפניו ותברך שידע מה הוא מדבר ולפני מי הוא מדבר. וכמו ההלך לפני המלך בשור ודם, אינו הולך במלבושים מטנפים שהם נגד כבוד המלכות, כמו כן הבא לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:



הסכה

תפארת עזיאל

רבי עזיאל מייזליש זיע"א

ישיבה בהסכה מורה על כך שהקב"ה סועד אותנו בגלות

שאלת מה נשפנה הלילה הזה וכו'. הלילה הזה פלנו מסבין. נראה שבא התרוץ על זה 'עבדים היינו', כי כבר הרבה טעמים על מה שהוא תברך מהר הגאולה לאחר רד"ו שנה אף שגזר ארבע מאות שנה.

דהוא תברך מתנהג עמנו כאב עם בנו המניח לתינוק לילך כשהוא קטן להרגיל את עצמו בהליכה, והאב עומד ברחוק, ואף שהתינוק רוצה לפל, מפל מקום רואה האב אם יש איזה תקנה שהתינוק לא יפל מניח אותו בעצמו, עד שרואה שבודאי יפל אז מחזיק אותו האב בידו.

וכן הוא תברך ראה שנשקעו בטמאת מצרים בחמשים שנים, ולא היתה לנו שום תקנה חלילה לגאל אותנו ולהציל אותנו בשביל מעשים טובים שבנו. וזה הפנה 'עבדים היינו וכו' ויוציאנו ה', שהוא תברך הוציאנו ביד חזקה הללו עובדי עבודה זרה כו'.

ולכך יושבים מסבים, רמז למה שאמרו שצריכים סעד מאתו תברך, והוא תברך לא מהר לגאל אותנו כמו במצרים, על כרחך שאנו תהלה לקל עדין לא נופלים מקדשתו תברך ולכך לא מסעד הוא תברך אותנו עדין (ביאור הגש"פ):



פנימיות ענין החרסת

לקוטי שיחות

רבי מנחם מענדל מליובאוויטש זיע"א

שתי דינים ב'חרסת', א, הבאתה לשלחן בעת אמירת ההגדה, ב, הטבול בה

כתב רבנו הזקן בשלחנו (תעג ט): ותקנו



יחזי' - יצחק אבינו

'יחזי' - רומז ליצחק אבינו עליו השלום, חלק השם נשאר יחז, ולמה, כי הוא יאמר פלגא עלי ופלגא עלך (שבת פט:). וכו'.

'צפון' - שמירה מרוח צפונית אשר ממנה המזיקין

'צפון' - בפרקי דרבי אליעזר (פרק ג) כשברא הקדוש ברוך הוא עולמו ברא רוח צפונית ולא גמרו, כי מצפון תפתח הרעה (ירמיה א יד), כל מיני שדים והקלפות הם ברוח צפונית, והם שונאים סדר, רק אי סדרים, וכן היצר הרע אקרי צפוני (סוכה נב), וכן בסדר אנו מתקנין שלא ישלטו חס ושלום עלינו, 'ליל שמורים'.

ואמר הקדוש ברוך הוא מי שיעשה את עצמו אלוה יבוא ויגמר הצפון (ילקוט רמז רטג), נבוכדנצר חירם מלך צור, פרעה, וכלם נאבדו, ורוח הצפון יגמר לעתיד, כי יעבר הרוח השמאה מן הארץ ואז תהיה הסעודה דלעתיד.

'ברך' - הודאת שרו של עשו על הברכות

'ברך' - שרו של עשו על כרחו הודה על הברכות ויברך אתו שם (בראשית לב ז), בלעם הרשע בעל כרחו ברך את ישראל, ובסעודה דלעתיד הנ"ל יאמר דוד המלך עליו השלום אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא וגו' (פסחים ק"ט:), ושם בגמרא תכף אחר המשנה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, והבן.

'הלל' - משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הזים יום טוב של פסח.

'נרצה' - התרצות והתפילות עם ישראל לעתיד לבוא

'נרצה' - בסוף הגליות שזנקה לגואל צדק האמתי יהיה כנסת ישראל ברגו על אריכת הגליות ועל הצרות שעברו עליהם מן הגוים ולא ירצו להתפייס, וישלח השם יתברך האבות הקדושים והנביאים לפייסם, וישראל ידחה את כלם, ויאמר השם יתברך אני בעצמי אפייסם, הךא הוא דכתיב (ישעיה מ א) 'נחמו נחמו עמי יאמר אלוקים', ככתוב בילקוט שמעוני (שם) 'נחמו נחמו, ואז 'נרצה':

'שלחן עורר' - דור המדבר

'שלחן עורר' - מרמז לדור המדבר, וינסו אותו זה עשר פעמים (במדבר יד כב), כמאמר הכתוב בתהלים (עח ט) שאמר: 'היכול אל לערף שלחן במדבר':



מרגניתא דרבי מאיר

רבי מאיר מפרמישלאן זיע"א

רמז נאה על ענין התנהגות נאותה בהכנסת אורח עני

בהסכו בליל התקדש החג, אמר רבנו הקדוש לפרש על דרך זה: 'קדש'

- אם חפץ אפה להתקדש, 'ירחץ' - ולרחץ עצמו מעונותיו, 'כרפס' - הפר שמתחת לראשו, ופת לחמך שיש לך, 'יחץ' - תתן המצצה לעניים (ראה תוס' קדושין כ. ד"ה כל הקונה עבד עברי כו', שהביאו מהירושלמי שאם אין לו אלא כר אחד, מחויב ליתנו והוא ישכב בלא כר).

אם יבא עני לכיתך: 'מגיד' - תאמר לו, 'רחה' - שירחץ ידיו לסעודה ויברך 'מוציא' על הלחם. ואז 'מצה מרור' - תצא המרירות מביתך.

ואל תתן העני לשבת לבדו בפנת הבית, אף 'כורף' - תשב עמו ביחד אצל 'שלחן ערוף' - בחדר האכילה כרגיל. ובכונת זה 'צפון' - בזהב שייאתה מצפון (איוב לו כב) 'ברך' - התברך. 'הלל' - תודה תמיד לה' שישפיע לך כל טוב. 'נרצה' - תהיה מרצה בעיני אלוקים ואדם:



אור גנוז

רבי שלום משאץ זיע"א

כל מארעות ימות העולם רמוזים בסימני הסדר | 'קדש ורחץ כרפס' - אדם הראשון קדם החטא ולאחר מכן

כל ימי העולם מרמזין בט"ו סימנים בלילה התקדש חג. קדש ורחץ. פרוש 'קדש', השם יתברך אמר לאדם הראשון 'קדש' - תהיה קדוש ולא חס ושלום להפך בחינת קדש שהוא גלוי עריות שנצטווה על זה, כמו שדרשו חז"ל (סנהדרין טז) 'לאמר' זה גלוי עריות.

[ורחץ] - וכשחטא אדם הראשון, חסיד גדול היה (עירובין יח:), יושב בימי גיחון העליון עד שהעלה בשרו חלודין לתשובה (פרקי דר"א פרק כ).

'כרפס' - קדם החטא היו מלאכי השרת צולין לו בשר (סנהדרין טט:), אחר החטא ו'אכלת את עשב השדה' (בראשית ג יח), ירקות, כי האכילו מעץ הדעת לכל בהמה ויהי ונתקללו, ואין קטגור נעשה סגור (ברכות טט:), כרפס, נח הצדיק עבד עבודות גדולות בהתכה להברואים, נצר תאנה יאכל פריה (משלי כו יח).

למעלות הפרטיות שבבני ישראל, אלא) לנקדת היהדות, עצם הטוב שבנפשות ישראל.

וזהו ענין גאלת מצרים - שהיא גאלה רוחנית - שנקדת הטוב שבנפשות ישראל וגאלה מגלותה תחת שליטת הרע של מצרים.

וזהו הענין שחרסת היא 'זכר לתפוח' - שנס זה (דת הפנים בלא עצב) בא מצד החבה העצמית של הקדוש ברוך הוא לבני ישראל, מצד עצם היותם בני ישראל ויש בהם נקדת היהדות.

ועל פי זה יש לבאר זה שחרסת אין לה שעור (ג) למעליותא - כי ענין שחרסת בנפש האדם הוא כנגד נקדת היהדות, עצם הנפש, שלמעלה משעור ומדה.

באור הבאת שחרסת על השלחן, וענין הטבול שחרסת - למעליותא

על פי הנ"ל יש לבאר את שני הדינים הנ"ל ששחרסת - א, הבאתה על השלחן, ב, טבול (המצצה) שחרסת - (ג) למעליותא:

המצצה שבצד הבאת שחרסת על השלחן היא כנגד זה שחרסת שיכת לנקדת היהדות, (עצם) הנפש שבישראל, שאין מעלתה מגדרת ומגבלת בעשית טוב בפעל, אלא שבצד מהותה היא טוב, וזה מתבטא בכך שצד היותה על השלחן היא המצצה.

אבל אין הפונה שנקדת היהדות תשארו בפני עצמה, אלא שהיא תתפשט ותפעל בכל כחות האדם, שהם יהיו חדורים בנקדת ומקור הטוב שמצד (עצם) הנפש. וזה נרמז בדין הב' ששחרסת, החיוב להטביל בה המצצה - והינו, שגם במצצה (המורה על הטוב הגלוי שבאדם) יהיה ענין שחרסת נרגש בה (חלק לב עמ' 50 ואילך):



רמז סימני הסדר

בארות המים

רבי צבי הירש מרימנוב זיע"א

נרמזו בסימנים דברים נשגבים ואינם נאמרים במפרש

הבעל ההגדה רמז בהפסקא קדש ורחץ דברים גדולים ורמים. ומדוע אמר זאת ברמז ולא אמר בנותו בפרוש. הטעם הוא, כי לחכם אין צריך לפרט הדבר, כי די לחכימא ברמיה, ולשוטה ופתי אי אפשר להגיד לו ואסור להגיד לו:

רמזי ההגדה

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים

בגדי השרד

רבי יעקב אביחצירא זיע"א

תחלת ההגדה נתקנה בלשון תרגום מעין אמירת הקדיש בלשון תרגום להגו המהצונים

נראה לעניות דעתי דמלין לצד עלאה דמלל בדרף סוד ורמז, וכל ההגדה בדרף סוד היא. ושמה מעיד עליה, דכל לשון הגדה הוא על לשון הסוד הנסתר והנעלם, כמו שאמר בזהר הקדוש על פסוק (דברים ד יג) 'ויגד לכם את בריתו'.

ותקנו תחלתה בלשון תרגום, כמו שמצינו בקדיש דנתקן בלשון תרגום, ואמר בזהר הקדוש (ח"ב קכט:) דהוא מתבר שלשלאין דפרזלא, דהוא משבר כח הסטרא אחרא ומכניע אותם.

והנה הקדיש אנו אומרים אותו בעת שאנו רוצים להעלות העולם לעולם שלמעלה ממנו, באותה שעה אנו אומרים אותו להכניע הקלפות, כדי שלא יתאחזו הקלפות עם העולם ההוא, וכן נמי בשעת קריאת העולמות פשמורידים השפיע אנו אומרים אותו, כדי שלא יוכלו גם הם לקבל השפיע.

והוא הדין והוא הטעם הלא, דעל ידי קריאת ההגדה חוזרים כל המחין שנכנסו בעת התפלה, ולפיכך אנו אומרים גרסא זו בלשון תרגום כדי לשבר כח החיצונים ולהכניעם ולבטלם כבטול חמץ.

כ"ח תבות בפסקא זו כנגד כ"ח תבות מאמן יהא שמייה רבא עד סוף הקדיש

ונראה לעניות דעתי דהפסקא הזאת שהיא בלשון תרגום נתקנה בכ"ח תבות, דומיא דכ"ח תבות שיש בקדיש מאמן? היא שמייה רבא עד לבסוף, ועוד מלת די הכתובה כאן שאמר 'די' אכלו אבהתנא היא משלמת להשבון מ"ב, הרי הפסקא הזאת דומיא דקדיש:

וירא את ענינו זו פרישות דרף ארץ

ישרש יעקב

רבי יעקב יהודה מנדרזין זיע"א

'פרישות דרף ארץ' - בעת צרה על האדם לפרש מדרך הטבע ויושע

יירא את ענינו זו פרישות דרף ארץ. ירמו ששפיצר לו לאדם בתכלית

הצרה חס ושלום, אזי העצה לזה שפירש עצמו וישליך מאתו כל דרף הטבע וישים אף על השם תבפרך בטחוננו ואז יושע, ואז הגיעו ישראל למדה הזו:



ובמורא גדול זו גלוי שכינה

מגדל דוד

רבי דוד לידא זיע"א

על ידי שמתגלה לאדם גדלת הבורא בא להכניעה וספלות

שמעתי מפה קדוש ישראל מורי מורנו הרב יעקב יצחק מפרשיסחא זצ"ל (היהודי הקדוש זיע"א): 'ובמורא גדול זו גלוי שכינה', פרוש הוא ז"ל, שאין יכול לבוא למורא גדול' הרומז לייראה עלאה, רק על ידי גלוי שכינה - על ידי שנתגלה לו רוממות אל, אז בא הוא האדם אל בחינת הכניעה גדולה וספלות גדול בעיניו:



שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים

שארית יצחק

רבי יצחק זעליג מסוקולוב זיע"א

לא שלחם פרעה מרצונו כדי שלא תשאר להם כל זיקה נפשית והכרת הטוב כלפיו

כל מעשה ידידותי וטוב אינו הולך לאבוד אלא משריש אהבה בלב. ואהבה מביאה לידי התקשרות. לו היו ישראל יוצאים ממצרים בשל רצונו הטוב של פרעה, היה נשאר בלבם רגש של הפרת טובה, ועל ידי זה - זיק של התקשרות ונגעוועים טמירים לטובת מצרים.

לכן היה צריך שפרעה יגרש אותם - 'כלה גרש יגרש' (שמות יא א), כדי לנתק בזה את כל הקשרים הנפשיים למצריים ולמצרים:



מרור זה שאנו אוכלים על שום מה. על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו ממצרים

בגדי השרד

רבי יעקב אביחצירא זיע"א

אכילת המרור לזכרון טוב על מירות הטרחה בתורה

הנה כתבנו לעיל בפסוק 'ויאנחו בני ישראל מן העבדה', שהיו דואגים

בני ישראל ומתאנחים מי יתן והיה שתהיה העבודה הקשה שעובדים למצרים, יהיו עובדים אותה לשמו תבפרך, ותהי זאת נחמתם שבזה יהיה נחת רוח לפניו תבפרך. וכנה קבל הקדוש ברוך הוא שועתם ונתן להם עבודה קשה בתורתו במשנה ובתלמוד.

ועל זה אמר בזהר הקדוש (ח"א כו.) 'וימררו את חיייהם בעבדה קשה' זה התלמוד, 'בחמר' דא קל וחמר, 'ויבלבנים' דא לבון הלכה, 'ויבכל עבדה בשדה' דא ברייתא וכו'. ויש לתמה מה ענין דרשה זו לעבודות מצרים.

אלא הוא הדבר אשר דברנו, דבני ישראל התאוו תאנה במצרים דתהיה אותה עבודה קשה שעובדים במצרים, תהיה לעבודתו תבפרך. וקבל הקדוש ברוך הוא תפלתם, ונתן להם המשנה והתלמוד שיהיו טורחים בהם טרח גדול כדי שיוציאו אמת לאמתו.

ויש להם שכר גדול בזה הטרח. כמו שאמר (אבות פ"ה מ"ג) 'כן הא הא לפום צערא אגרא. וכמו שאמרו רז"ל (ברכות ג:) 'אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר ט יד) 'זאת התורה אדם כי ימות באהל'.

נמצא מה שאנו אוכלין מרור בליילה הוא לזכרון טוב, שבשביל שמררו המצרים אותנו ונתאוינו שתהא אותה המרירות לעבודתו תבפרך, שבביל זה זכינו למרירות התורה, ומרירות התורה שמחה היא לנו, כדאמר בגמרא (שבת פח.) דההוא מינא דחזיה לרבא דהנה מעין בשמעתא עד דהוו מלין אצבעתיה בדמא, ואמר ליה עמא פזיזא דאקדמיתו פומא לאודנא אפתי בפחזותיכו קמי, מעקרא הנה לנו למשמע והדר לקבולי. אמר ליה אגן דסגינן בשלימותא כתיב בן (משלי יא ג) 'תמת ישרים תנחם', אינהו כתיב בהו (שם) 'וסלף בגדים ישדם'. הרי דכל הצער שאנו מצטערים על התורה שמחה הוא לנו:



שנאמר וימררו את חיייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך

רביד הזהב

רבי ישראל דב בער מיאשניצא זיע"א

הגלות האמתית היא שעבודת הבורא אינה תביכה על האדם וקשה בעיניו

הנה עקר הגלות שהיה במצרים, וגם עתה בעונותינו הרבים, הוא שאין

יתברך, 'שומרים הפקד לעירך' – שיעמיד השם יתברך לעמו ישראל מנהיגים נאמנים שיהיו ראויים להנהיגו ולשמרו מפל רע, 'כל היום וכל הלילה' – הן כאשר יהיה הדור בבחינת 'יום' וילכו בדרך הישר, והן כאשר הדור הוא חס ושלום בבחינת 'לילה', ולא יהיה עם ה' בצאן אשר אין להם רועה רק בכל דור ודור יהיה להם המנהיג הראוי להם.

אמנם התכלית המקנה היא אשר תאיר כאור יום חשכת לילה – שייחיש השם יתברך את גאלתנו ופדיון נפשונו, ואז ישובו כל ישראל בתשובה שלמה מאהבה לפניו יתברך שמו, השיבנו ה' אליך ונשובה, ותתהפף גם חשכת הלילה לאור יום פי תמלא הארץ דעה את ה' פמים לים מכסים, ונצא מאפלה לאור גדול במהרה בלינו אמן:



שמש ומגן זכרון מנחם

רבי מנחם מנדל מביאלא זיע"א

בגמר הסדר שומעים את קול השופר של ר"ה

אומרים העולם: כשגומרים את הסדר בפסח, שומעים קול שופר של ראש השנה. אפשר אף על גב דהוא לא שמע מזליה שמע, ולקרב הדבר יותר אל השכל, אפשר לומר, בחג הפסח הוא בחינת מלכות, וכן ראש השנה הקדוש ברוך הוא מראה בו מלכותו לכל העולם, ואנו בני ישראל הננו אז בני מלכים כמו בפסח אנו יושבים מסבין - בבני מלכים, ולכן פסח וראש השנה הם בדרגת חדא, וכמו בראש השנה אנו מכריזים מלכותו יתברך בשופר, וכן בפסח מכריזים למעלה בשופר, שבני מלכים הננו, ור"ל:

זהו נקרא 'דור'. וזהו הפונה 'בכל דור ודור' – פרוש בכל פעם שאדם יוצא מאיזה מדה ותאנה ונכנס למדה טובה ולמעלה עליונה, 'חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים' – פרוש שלא יאמר אשר פת חכמתי וטוב עצתי הועיל לי לזאת, אלא יאמין כי רק חסדי הבורא ברוך הוא עלי ועזרתו עמי הביא אותי למעלה זאת, ולילא עזרתו לא היה לי מאומה.

ועל ידי זה שוב יהא שומר את עצמו בשמירה מעלה וישגיח על עצמו בהשגחה גדולה שלא יחזר חלילה לסורו הרע, ויודה לה' על חסדו שזכה למעלה זו, ויתפלל אליו שיעזר לו עוד לבוא למעלות טובות. והכונה באמרו 'כאלו הוא יצא ממצרים', כי אז היו הפל רואים אשר לא פת חכמתם וגבורתם עמדה להם לזה, אלא רק מחמלת הבורא ברוך הוא עליהם:

פיוטים

דבר חיים

רבי חיים מאיר מנדבורנא זיע"א

מעתירים שיעמיד השם יתברך מנהיגים שאיורו לעם הו דורות ישרים והו דורות חשוכים

שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה, תאיר כאור יום חשכת לילה. הנה יש דור שהוא בבחינת 'יום', שהעם מתנהג בדרך הישרה והולכים בדרך התורה והיראה כרצון הבורא יתברך שמו. אמנם יש דור שהוא בבחינת 'לילה', שמעשי הדור מקלקלים ומעוותים דרכם מדרך התורה והיראה ותועים מדרך הישרה רחמנא לצלן.

ועל זאת נפשונו בשאלתנו מלפני השם

מרגישין שום טעם בעבודת השם יתברך, והוא דגמת חלי הגוף חס ושלום שנדמה לו כל מאכל מתוק למר, כמו כן היא בחלי הנפש רחמנא לצלן, אזי כל העבודות הערבות והמתיקות אשר חיי הנפש תלויה בה פידוע.

כי השם יתברך הוא חיות האדם, על דרך הנקרא פי הוא 'מייך' וארץ ימייך (דברים ל ט), עם כל זה מחמת חלי נפשיות שבו אזי ממשיך על עצמו עצלות וכבודות, ועל ידי זה חיות העבודה חס ושלום מרובה וקשה אצלו, כיון שאינו מרגיש שום טעם בעבודת השם הנקרא חיי האדם.

וזהו וימרוו את חיייהם, רצה לומר שגמרו מרירות בעבודת השם הנקרא חיי האדם כנ"ל. 'בעבדה קשה' וגם עבודת השם היה קשה בעיניהם.

ומפרש שזה היה משני סיבות. א 'בחמר', רצה לומר מחמת חמר הגס והעכור הגורם לו עצלות בעבודה רחמנא לצלן. ב' ובלבנים, שנדמה לאדם שהוא הגון וישר בעיניו. והכל הוא מחמת אשר לא ידע את 'יוסף' (פסוק ח), רצה לומר דלא היה לו חבור עם הצדיק הדור הנקרא 'יוסף', השם יתברך ירחם עלינו לזכות לחבר את עצמו עם צדיקי אמת (פרשת שמות):



בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים

סדר הזמנים

רבי ישכר דב מוואלברגא זיע"א

בכל יציאה ממדה רעה על האדם להכיר שהוא בסיוע הבורא

כשאדם יוצא ממדה רעה ומתאנה רעה

אוצרות גאוני הדורות

כל אדם שמספר ביציאת מצרים ושמת בזה הספור, עתיד הוא לשמת עם השכינה לעולם הבא, ששמחה זו גדולה מפל השמחות, לפי שהוא שמח בקונו, והקב"ה שמח בספור זה, ובאותה השעה הקב"ה מקבץ כל מלאכי מעלה, ואומר להם לכו ושמעו ספור של השבח שלי שמספרים בני ושמחים בגאלתי.

והנה אמרו רז"ל (שבת יב:) לעולם אל יספר אדם בלשון ארמי, שאין מלאכי השרת נזקקין בלשון ארמי. ופריד

ספירא חדי בחדוה, זמין איהו למחדי בשכינתא לעלמא דאתי, דהוא חדי מפלא, דהאי איהו בר נש דחדי במאריה, וקודשא בריך הוא חדי בהאי ספירא, בהאי שעתא כגיש קודשא בריך הוא לכל פמליא דיליה, ואמר לון זילו ושמעו ספירא דשבחא דילי, דקא משתעין בני וחדאין בפרקני וכו', עין שם דברות קדש מלהבות אש.

[מצוה לספר בשבח של יציאת מצרים, שהוא חיוב על האדם לספר בזה השבח לעולם, וכך העמדנו ענין זה, כי

הלל נרצה

רבי משה גרינוולד זצ"ל

אמירת 'הא לחמא עניא בלשון ארמי להורות על השראת השכינה בלילה הזה

הא לחמא עניא. תקנו פסקא קמיתא בלשון ארמי, נראה לפרש בס"ד על פי מה דאיתא בזהר הקדוש (ר"מ ח"ב מ:), וזה לשונו: פקודא לספר בשבחא דיציאת מצרים, דאיהו חיובא על בר נש לאשתעי בהאי שבחא לעלמין, הכי אוקימנא כל בר נש דאשתעי ביציאת מצרים, ובהאי

אף על פי ששכר בטלה מהם בחינות עבדות שלא עשו בחמר ולבנים, מפל מקום עדין היו משעבדים לפרעה כשאר המון עם שפתח ממשלת יד פרעה, שהם משעבדים למלפס במסים וארנונות.

והטעם באמת למה יצאו מעבדות בתשרי ומן השעבוד בניסן, נראה לפי עניינות דעתי על פי שיטת התוספות במסכת שבת (י), אהא דאמר בשביל משקל שני סלעים ירדו אבותינו למצרים וכו'. ואם תאמר והא אמרינן בשביל שאמר אברהם 'במה אדע' וכו'. ותרצו דשעבוד בעלמא נגזרה בשביל 'במה אדע', אבל קשי השעבוד היה בשביל יוסף וכו'.

ולפי זה אתי שפיר, דהעבדות והענוי היה בשביל יוסף, ולפי שיוסף יצא מבית האסורין בתשרי כמו שנלמד מפסוק 'תקעו בחדש שופר' וגו' וכנזכר לעיל, לכך גם כן באותו פרק בטלה העבודה מאבותינו שבא בשבילו. אבל השעבוד בעלמא שבא בשביל 'במה אדע', שנאמר לאברהם שיהיו שם ארבע מאות שנה משולד יצחק בפסח, ובעצם יום ההוא יצאו שלא עבדו אפלו רגע אחד, ולכך יצאו לגמרי אפלו מן השעבוד בניסן לאחר שנשלם הזמן שנאמר לאברהם.

ושפיר קאמר עבדים היינו לפרעה במצרים וכו', דכל משך הזמן היו נוהגים בנו כעבדים להעבידנו בחמר ולבנים, והינו עד תשרי שבו יצאו מעבדות. ומפל מקום עדין משעבדים היינו שם תחת ממשלתו עד ניסן, ואלו לא הוציאנו הקב"ה לבסוף ממצרים לגמרי מפל וכל, הנה אף על פי שכבר נתבטל ממנו העבדות מתשרי, מפל מקום הרי אנו ובנינו וכו' על כל פנים משעבדים היינו לפרעה במצרים, כי היינו נשארים במצרים מתשרי ואילך עד עולם כאחד משאר המוני עם, שהם משעבדים לו במסים וארנונים על ידי שדרים בארצו, אבל הקדוש ברוך הוא הוציאנו מתחת ידו לגמרי ויצאנו אפלו מן שעבודו.

ובזה מישב מה שאמר המגיד סוף הספור לפיכך אנו חייבים להודות וכו' הוציאנו מעבדות לחרות וכו', משעבוד לגאולה, וקשה דמשעבוד לגאולה הינו מעבדות לחרות ולמה בא בכפל. אכן לדרכנו אמר הוציאנו מעבדות לחרות הינו בתשרי, שאף על פי שלא היתה אז גאולה שלמה שעדין נשארו במצרים, מפל מקום הוציאנו כבר מן העבדות לחרות להיות שוים לשאר אנשים שהם בני חורין, ואחר כך בניסן הוציאנו משעבוד לגאולה, דאפלו מן השעבוד נגאלו לגמרי והיתה גאולה שלמה.

והנראה לפי עניינות דעתי, דאין זה רק ברכה שמכרף למי שמקיים מצות מצה בתקנו, והנה במצות מצה הוא החיוב לאכל שני זיתים, אחד לשם אכילת מצה, ואחד לאפיקומן זכר לפסח. והנה הדין דבאכילת מצה צריך לאכל לתאבון, ואסור לאכל מצה בערב פסח כדי שיאכל מצה לתאבון, ובאפיקומן שהוא נאכל על השבע, אבל על כל פנים צריך שיהיה עדין צריך לאכל, ועל זה נאמר (הושע יד) 'צדיקים ילכו בס', אבל באוכל בתורת אכילת גסה עליו נאמר ופשעים יכשלו בס', כמבאר (עייני נזיר כג).

וזה שאמר המגיד הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין יתי ויכל, הינו מי שהוא רעב לאכול, הינו באכילת המצה, ייתי ויאכל הינו במקום שיאמר למטה, שאינו יכול לסים השתא דכריו באיזה מקום, משום דרוצה לזכור עוד באותו ענין, והינו כל דצריך, שאינו רעב שוב רק דצריך עדין על כל פנים לאכל, ייתי ויפסח הינו האפיקומן שהוא במקום פסח.

והשתא מפרש באיזה מקום יתי ויאכל, 'יתי ויפסח', השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישאל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין.



זרע בנה

רבי ברכיה בנה שפירא זצ"ל

התחלת בטול העבדות בראש השנה, וסיום השעבוד בניסן

עבדים היינו לפרעה במצרים וכו', ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ויש לזקק דפתח בלשון 'עבדות', ומסים ואלו לא הוציאנו וכו' עדין משעבדים היינו, ולא קאמר 'עדין עבדים היינו' וכמו שאמר בתחלת דכריו.

ולפי פשוטו נתישב לן דא על פי מה שאמרו רז"ל (ר"ה יא) בתשרי בטלה עבודה מאבותינו במצרים, משום דאתא סבלות סבלות מיוסף, שנאמר בו (תהלים פא ז) 'הסירותי מסבל שכמו', וכתוב (שם פא ו) 'עדות ביהוסף שמו' וגו', וכתוב (שם פא ח) 'תקעו בחדש שופר' וכו', וכתוב הקא (שמות ו ו) 'והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים', עיני שם.

הרי דבעודן במצרים גופא טרם שיצאו משם בטלה מהם העבדות והענוי, אבל באותה חצי שנה מן תשרי עד ניסן

מהא דהנכנס לבקר את החולה וכו', ומשני שאני חולה דשכינה למעלה מראשו, ופרש רש"י ואין לו צורך למלאכי השרת שיכניסו תפלתו לפנים מן הפרגוד, עיני שם.

והנה לכאורה תמויה מאי עבדתיה דמלאכי השרת לתפלתו של אדם, הלא אמרו רז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט ה"א) לא תצוח לא למיכאל ולא לגבריאל, ואין ראוי להתפלל פי אם לעלת העלות יתברך שמו לבדו, וכתוב (דברים ד ז) 'מי פה' אלקינו בכל קראנו אליו, ודרשו רז"ל (עייני פירוש רמזים שער לב פ"ב בשם הספרי) 'אליו' ולא למדותיו.

ונראה בס"ד על פי המבאר בספרי מוסר, דהתפלה עוברת במקום גודני חיות ולסטים עד שנוכנסת למרום, ומשום הכי תקנו אנשי כנסת הגדולה לומר פסוקי דזמרה קדם התפלה לזמר ערוצים העושקים התפלה ורוצים לעכבה מלעלות, ולזה צריך שיהיו מלאכי השרת נזקקין לו, לבלתי לתן להעושקים מקום לעכב תפלתו מלעלות למרום. מה שאין כן בחולה ששכינה למעלה ממטתו אין צריך שיכניסו תפלתו לפנים מן הפרגוד כדפרש רש"י ז"ל.

והכי נמי [בספור יציאת מצרים] גיין דקודשא בריך הוא צית למלוול כדאיתא ברע"מ, מצוי לאשתועי אפלו בלשון תרגום, ולהורות על גדל מעלת מצוה זו של ספור יציאת מצרים תקנו פסקא קמיתא בלשון ארמי, דממנו נקח דקובה צית למלוול.



יעלת חן

רבי אבהו והנה ליב תאומים זצ"ל

שכרם של מקימי מצות אכילת מצה

כל דכפין יתי ויכל, כל דצריך יתי ויפסח. השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישאל. השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין. רבים וכן שלמים נלאו להבין מאמר הלזו מה זה דאמר 'כל דכפין', ורוצים לומר שזמן אורחים, וזה קשה הפונה, דהנה זה שיך לומר בבית הכנסת, או ברחוב, או במעמד אנשי העיר, ולא בביתו אשר אין שומע לקולו.

וגם גיין דאמר 'יתי ויפסח' דהמשמעות שזמן עניים על כל ימי הפסח לא היה צריך לומר 'כל דכפין', דבכלל מאתים מנה. וגם מה דסיים 'לשנה הבאה בארעא דישאל', לפי הבנתם דהיא כמו תפלה הוי ליה למימר 'לשנה הבאה נזכה להיות בארעא דישאל', וכמו בלישנא קטיעה קא מדבר.

אלף המגן

רבי אליעזר פאפו זצ"ל

שתיקת המוקטרגים ביציאת מצרים

מורי ורבי פרש ויציאתנו ה' אלהינו משם ביד חזקה ואלו לא הוציא כו', בהקדים דיש לחקר על מאמר רבותינו ז"ל (ילקוט שמות רמז רמא) דכשהיו ישראל על הים טען עוזא אמה זו ארבע מאות שנה אמת להשתעבד ועדין לא שלמו, אמאי לא טען פן בפרק היציאה ממצרים.

והתרוין לזה על פי מאי דקמא לן שאין אדם עושה דין לעצמו בלי שיעמד בדין, אמנם אם חושש שעד שיעמד בדין ילך בעל דינו ויפסיד את שלו לגמרי - יוכל לעשות דין לעצמו. ולכן כשהיו ישראל במצרים, שאם היו שוהים עוד מעט היו נכנסים בתמשים שערי טמאה, והיו נטמאים לגמרי ולא יזכר שם ישראל עוד, לא עמד הקב"ה בדין, רק עשה דין לעצמו וחסף את שלו ביד חזקה, וגם עוזא שתק כי ידע כי לא עת להשיב, אכל כשהיו על הים שפבר היו נצולים, אז למשפט נקרבו בפמליא של מעלה.

וזה אמרו ויציאתנו ה' ממצרים ביד חזקה, רצונו לומר בחטפה, ואם תאמר למה לא עמד בדין, לזה אמר ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו - רצונו לומר באותו רגע, עדין אנו כו'.

דברי מהרי"א

רבי יהודה אסאד זצ"ל

מצות ספור יציאת מצרים אין לה קצבה ולפיכך אין מברכין עליה

מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח. יש לפרש הסמיכות, דלכאורה קשה למה אין מברכין על ההגדה, והוא מצות עשה ככל המצות כדכתיב (שמות יג ח) והגדת לבנך. ויש לומר פיון דהוי מצוה שאין לה קצבה אין מברכין עליה, כדאיתא סברא זו (מגן אברהם או"ח סי' קו סק"ד) לגבי תפילה, דלכן אין מברכין על התפילה משום דלית ליה קצבה, כדאמרין בגמרא (ברכות כא.) הלואי שיתפלל אדם כל היום.

וזה פונת הסמיכות מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, ואם פן שהיא מצוה למה אין מברכין עליו, לזה אמר שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח, אם פן הוי מצוה שאין לה קצבה דאין מברכין עליה.

נטפי מים

רבי יעקב מאיר פאדווא זצ"ל

הארת ליל פסח ככחינת יום

והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה. הלשון 'אותו הלילה' אינו מדקדק, דלשון 'אותו' הוא לשון זכר, ו'לילה' הוא לשון נקבה. וכבר עמד בזה השל"ה הקדוש.

ונבוא לבאור, ונקדים מה שכתב הגר"א בכאורו על ההגדה בפסקא 'מה נשתנה הלילה הזה', ובאר כי 'יום' לשון זכר, ו'לילה' היא לשון נקבה, ואם פן הנה צריך לומר אצל לילה 'זאת', ד'זאת' היא לשון נקבה, ולכן הלילה פטור ממצות, והינו כמו שאשה פטורה מן המצות, ועקר המצות הם לאנשים דוקא, כף הם רב מצות דוקא ביום ולא בלילה, ולא מציינו כלל שיהיה מצוה דוקא בלילה ולא ביום, ועכשו נתחייב הלילה דוקא במצוה ולא היום, והאריך שם על פי סוד, וסוד ה' ליראיו.

אמנם דרך פשוטה נראה הענין על פי מה שכתב בזהר הקדוש פרשת בא (לח.): ותנא הוי נהיר ליליא פיומא דתקופת תמוז, ותמא כל עמא דיני דקוב"ה, הדא הוא דכתיב (תהלים קל"ט יב) 'ולילה פיום יאיר כחשיכה פאורה' וכו'. - ולמדנו שליל יציאת מצרים הנה מאיר פיום בהיר של תקופת תמוז, וראו כל העם את דיניו של הקב"ה.

ונמצא לפי דברי זהר הקדוש דאותו לילה הוי נהיר פיום, ולכן הוא מכנה בשם זכר, וגם המצות נהוגות באותו לילה דוקא, אף שלא מציינו מצוה שתהיה נהוגה בלילה ולא ביום, שאני לילה זו דהוא מכנה בשם יום, ומכנה בשם זכר.

דברי מהרי"א

רבי יהודה אסאד זצ"ל

ירידת יעקב אבינו למצרים עקב רמאותו של לבן

ארמי אבד אבי וירד מצרימה. יש לדקדק מאי שיכות לבן הארמי לירידת יעקב אבינו מצרימה. ונראה לפרש דסבת ירידת מצרים באה על ידי שיעקב אבינו כבד את יוסף יותר משאר אחיו אף שלא היה בכור, ועל ידי זה הטיל קנאה ביניהם, אבל אלו היה יוסף באמת הבכור לא היו אחיו מקנאים בו. והנה הא דלא היה יוסף הבכור נגרם על ידי שתמן לבן ליעקב לאה תחת רחל, ונולד ראובן תחלה ולא יוסף. וזהו שאמר ארמי אבד אבי בתתו לאה תחת רחל ולא היה יוסף הבכור, ועל ידי זה נתגלגלו הדברים וירד מצרימה.

בנין דוד

רבי דוד דב בעריש מייזליש זצ"ל

זרת שעבוד מצרים משום דבורו של אברהם אבינו

וירד מצרימה, אנוס על פי הדבור. יש לפרש על פי מה דאיתא בגמרא (נדרים לב.) דגורת בין הבתרים הנה בשביל שאמר אברהם אבינו 'במה אדע כי אירשנה', וזה שאמר וירד מצרימה, שיעקב אבינו ירד למצרים, אנוס על פי הדבור, הינו על פי דבורו של אברהם אבינו, שבשביל ששאל 'במה אדע' נגזרה גלות מצרים.

דרך אמונה

רבי מנחם מנדל שטרן זצ"ל

הארת יציאת מצרים בכל דור ודור

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. יאמר על פי מאמר המקבלים דכשעשה השם יתברך נס לישראל, אזי בכל שנה כשמגיע אותו זמן מתעוררין אותן אורות שנתגלו בזמן הנס. וצריך לעורר על ידי עובדא וספור, כמו בפורים על ידי קריאת המגלה ומשלות מנות, ובביל פסח על ידי ספור הגדה ואכילת פסח, ועל ידי זה מתעוררין נסים וישועות שנעשו באותו זמן. ונראה שלזה רמז הכתוב (מכה ז טו) 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', כלומר פאשר יבואו ימי צאתך מארץ מצרים מדי שנה בשנה, אראנו נפלאות הנהן, שנתגלו אורות לתת גאלה וישועה לישראל.

וכזה יש לפרש והיא שעמדה לאבותינו ולנו, כי על ידי אותה הבטחה נגאלו ישראל ממצרים, ומאז ועד עתה מתגלין אותן האורות בימים ההם לתת מעמד ומצב לישראל בגלות להצילן מידן.

לחמי תודה

רבי צבי הירש הורוויץ זצ"ל

חקיקת עשרת המכות על גופם של מצרים

נראה על פי מה דאיתא במדרש (רבה ז ט) סוף פרשת כי תבוא, על מה שאמר קרא ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אלהם אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו המסות הגדלות אשר ראו עיניך האתת והמפתים הגדלים ההם וגו'. מהו 'המסות', המכות ממסות גופיהן של מצרים, מהו 'ואותות' רבנן אמרי שהיו נרשמות על גופיהן דם צפרדע כנים, עינין שם.

וכזה נכון מה שנאמר בהגדה אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצריים במצרים ואלו הן וכו', דלכאורה לשון 'על המצריים' לשון כפול הוא. וגם 'ואלו הן' דקאמר הוא לשון כפול. רק דהענין הוא כנ"ל שהיו נרשמים על גופן של המצרים עד שהיו ישראל יכולין למנותם ולומר אלו הן וכו'. ומה שהיה חזוק לב מצרים לבל לשלחן, הוא על ידי שפרעה וכן כל המצרים לא היו מפירין בלשון הקדש וכו"ל.

וזה שאמר רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ד עד"ש באח"ב, רצה לומר דסבירא ליה לרבי יהודה שבאמת גם המצריים היו מפירין לשון הקדש, רק שהיה נרשם לסימן בראשי תבות עד שלא היו מרגישים לקרות בעצמן (י"ב).

ולפי זה יש לפרש לשון המקרא בתהלים (קיד א), שאמר 'בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז', ופרש רש"י שהמצריים לא הכירו לשון הקדש. משום דעקר עצם נפלאות השי"ת היה בחזוק לב פרעה ועבדיו עד שעשה בהם משפט עשר מכות, ואלו היו מצרים מפירין לשון הקדש היו יודעין מעשרה מכות הנרשמים בגופן כבר שכתבו כל אלו המכות עליהם, והיו ממחרים לשלח את ישראל מיד. וזה שאמר 'בית יעקב מעם לעז' שזה היה עקר הגס, שנחמקים כונת השי"ת לחזק לבם כדי להראות כל נפלאות בהם, מצד שלא היו מבינים לשון הקדש. וכן מצינו בפרעה עצמו שלא ידע לדבר בלשון הקדש כדאימתא בסוטה (לו:). דאגמריה יוסף ולא ידע, והיה גס זה כדי שיהא נראה בעליל לעיני כל נפלאות השי"ת בעשות בהם משפט עשרה מכות [וכו'].

ולכאורה יש לישוב בזה מה שנתקשו המפרשים, דמשמע גבי מכות בכורות מקרא (שמות יב כג) 'ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם' וגו' דמיתת הבכורות היה על ידי משחית, והוא סתירה לקרא (ס"ט יב) 'ועברתי בארץ מצרים' וגו', שדרשו אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני הוא ולא שליח.

ולפי דברי המדרש הנ"ל אתי שפיר, משום דיש לומר דודאי מפת בכורות שהיתה מפה מיחדת אצל בכורים לבד, אם כן ממילא השי"ת שהבחין בין טפה של בכור לטפה שאינו של בכור, הרשים בעצמו על גופן של בכורות גם מפה עשירית. מה שאין כן בשאר מצרים שלא שלטה בהן מכה זו, לא היו נרשמים בגופן רק תשעה מכות ראשונות, וזה היה אצל המשחית לסימן לידע מי הם הבכורות.

מעשי צדיקים

המועדים בלא לוח שנה, זו משימה מסבכת לדעת כל חג מתי הוא יחול.

בגדלותו הרבה הוא הצליח לסדר לעצמו לוח שנה, אך שנה אחת אחר בדיקת חמץ, הוא נטל ידיו לאכל את הפרוסת חמץ שהשאיר לעצמו לאכל באותו לילה, ולאחר נטילת ידים עוד קודם שהספיק לברך 'על נטילת ידים', דפק על פתחו אחד השוטרים ואמר שהמפקד קורא לו מיד, כי הגיעה חבילה עבורו.

בתקנה ששלחו עבורו חבילת מצות עבור חג הפסח הממשמש ובא, הוא רץ בשמחה לחדר של המפקד על המחנה, אך הוא אמר לו, "כידוע לך כן קודם שמעבירים את החבילה, יש לחפש בקפדנות אם אין חמר שחותר תחת השלטון".

לאחר בדיקה גלה המפקד כי מחבא בה לוח שנה, הרב מייזליס מיד פתח אותו, ונדהם לראות כי היום אינו ליל בדיקת חמץ כפי שחשב, אלא פעת הוא כבר ליל הסדר, הלוח כמובן החרם מיד, אבל הוא שמח על שהקב"ה ברחמיו ובחסדיו הגדולים, הצילו ברגע האחרון מאכילת חמץ בפסח. (בן אברהם)

המצה מאכל רפואה

פתב רבי משה אליעזר קלארפעלד ז"ל, זכיתי להיות בחג הפסח מאוכלי שלחנו של הרה"ק רבי מנחם נחום משטפניט זיע"א

אחר שבמעשי הכרעתי את כל העולם לכף חוב ח"ו. (כנסת מרדכי)

הלוח שנה הגיע ברגע הנכון

אחר שהשתלטו הקומוניסטים על רוסיה וסגרו את מרבית הישיבות, עמד **רבי אברהם אליהו מייזלס** זצ"ל ופתח ישיבה במינסק בשם 'ישיבת מסירות נפש', הוא נעצר מספר פעמים אך המשיך בפעולותיו כשהוא מוסר נפשו על שמירת התורה והמצוות, ולבסוף העמד למשפט ונשלח לעשר שנים בסיביר.

גם בסיביר שמר על התורה והמצוות במסירות נפש, וכשמחתנו **השבט הליי** זצ"ל הספידו, ספר ששמע ממנו שהוא מוכן לספר רק את אשר עבר עליו בדרך הלוח לסיביר ובדרך חזור, על מה שעבר עליו בסיביר עצמה, הוא אינו מוכן לספר בעולם הזה, כי הוא שומר זאת לדרשה הראשונה שיאמר לפני כסא הכבוד.

לעתים רחוקות היה מזכיר מעט את התקופה הזו, וגם זה כדי ללמד כיצד האדם צריך למסור נפשו על התורה והמצוות, ואף בעת שאדם שמקבל על עצמו את שמירת התורה והמצוות, הקב"ה מגן עליו.

פעם ספר כי אחד הדברים הקשים לשמירת התורה במקום חשוך זה, היה המחסור בלוח השנה, שבעוד שבשמירת שבת, סופרים שבעה ימים, וכך יודעים מתי שבת, אבל לגבי שאר

היכן הנך אחוז עם הפסח

נאמר דבר הרה"ק רבי אברהם אלימלך מסקארלין זיע"א הי"ד אודות החסידים הראשונים, עובדי ה' שמעולם לא הטריד אותם מאומה מעניני העולם הזה, הוא הזכיר את החסיד ר' נח שרה'ליס מטוראוו שהיה עני מדכא.

לפני חג הפסח פגש בו החסיד ר' יאשע ניידיטש ושאל אותו, 'היכן הנך אחוז עם הפסח', כונתו היתה לשאל האם יש לו כבר את כל צרכי החג, אך ר' נח השיב לתמו שבמגן אברהם הלכות פסח הוא אחוז בסימן זה, בשל"ה הקדוש בסימן זה, ובגבורות ה' מהר"ל הוא עומד בפרק זה, כלל לא עלה על דעתו שמדברים מעניני צרכי החג הגשמיים. (מטה אהרן)

הדינים של העולם בעבורי

אחר בדיקת חמץ אמר הרה"ק הננסת **מרדכי מסדיגורה** זיע"א, עתה אחר בדיקת חמץ טוב לומר מאמר מהרה"ק **רבי ברוך ממעזיבוב** זיע"א, שהיה אומר ברגזו על 'כל חמירא', על דרך אמרם ז"ל (מידושים מ) 'עשה מצוה אחת הכריע את כל העולם לכף זכות', והפופו ח"ו להפך.

על כן צריך כל איש מישראל לראות עצמו כאלו הוא חיב בעד כל העולם, וזהו 'כל חמירא וחמיעא דאיכא הינו כל החמץ והדינים שיש על כלל ישראל, ב'רשותי', הם באו רק עבורי ובחלקי,

כבר חיבב כספים רבים לכל הסוחרים והכל יודעים את מצבו הדחוק, איש לא יסכים להלוות לו במצבו הנוכחי.

הטיב הרבי, על זה נאמר 'ושאינו יודע לשאל', מי שאינו יכול עוד לשאל וללוות מחבריו, 'את פתח לו', צריך לפתח לו את האוצר הטוב מן השמים. החסיד שב לביתו, ומסחרו שגשג באפן מפלא עד שהוא פרע בזמן קצר את כל חובותיו. (נפלאות התפארת שלמה אות קלא)



וצפונך תמלא

יהודי חשוף בנים שרף את רגליו אל הרה"ק רבי יהודה ממעליץ זיע"א בנו של הרה"ק רבי יעקב ממעליץ זיע"א, להזכיר עצמו להפקד בישועה, ונשאר לעשות את הסדר על שלחן הרבי. בהגיעו ל'צפון', לקח הרבי בידו הקדושה חתיכת אפיקומן ושלח לאיש באמרו 'וצפונך תמלא בטנים' (תהלים יו יד), ובאותה שנה היתה ליהודי ישועה. (נור המודש)



אין מפטירין אחר אפיקומן

הגיע יהודי לפני הרה"ק רבי נפתלי מראצפערט זיע"א, והתאונן על הני עכברי רשיעי שבאו והתרבו בביתו, הם אוכלים ומפסידים לו את הכל, וכך הפעלות שעשה נגדם לא הועילו מאומה.

צנה עליו הרבי לתן להם לאכל שיירי אפיקומן ועל ידי כך יחדלו לאכל ולהפסיד לו, כי 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', ואסור לאכל אחריו, הוא עשה כן, והעכברים הרפו מרכושו. (אמרי דבש פר' כד עמ' 17)



שנאניו יאמרו לו

בליל הסדר כשאמר הרה"ק רבי יצחק מנוראקא זיע"א את הפיוט 'אדיר במלוכה', והגיע לחרוז 'שנאניו יאמרו לו', הוא פתח ואמר, "מי הם השאננים", והשיב מיד, "השאננים הם הצדיקים השקטים, בכל דור יש צדיקים שבצדקותם יכולים לקרב את הקץ, אך בהיותם מטבעם שקטים ורואים שהקב"ה שותק, שותקים גם הם ואומרים 'לך ה' הממלכה', הכל ממך, ואם אתה שותק גם אנחנו שותקים. (אהל יוסף)



מחצית, 'מוציא מצה', ובכך תחסך ותוציא מעצמך את המצה והמחלקת.

מרור כורך, כל זה משום שבכל מחלקת שתהיה, בודאי כרוכה גם מרירות, 'שלחן עורף', ואז תזכה גם לפרנסה, 'צפון', וגם לזהב ש'מצפון יאתה' (איוב לו ב), פי מחלקת אחת דוחה מאה פרנסות, ואם תמנע עצמך ממחלקת, תזכה לפרנסה ולזהב, ואז אם תהיה לך פרנסה ומניעות ממחלקת, 'כרך הלל נרצה', תהיה לך הרחבת הדעת ותוכל לברך ולהודות להשי"ת ותהיה מרצה אליו יתברך.

הוא הוסיף ופרש על פי זה את הפסוק הפעם אודה את ה', הפעם ראשי תבות ה'סר מ'מך ע'קשות פ'ה (משלי ז כד), אם תקפיד לקיים את הראשי תבות של הפע"ם, תזכה ל'אודה את ה', להודות לה' יתברך על כל הטובות שיעשה עמך. (שיח זמנים ח"ג)



חכם מה הוא אומר

ספר הרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין זיע"א בשם זקנו הרה"ק רבי ישראל מרוזין זיע"א, אודות רבי אהרן שקרא תגר על התנהגותו ואמר, לשם מה לו תזמרת, לשם מה לו טרקלינים, מרפכה וסוסים, ועוד.

אמר על כך הרבי מרוזין, "ראה זה פלא, שגם בין הצדיקים יש כאלה שאינם מבינים כי יש עבודה בדברים חמריים, עתה מוכן דבר שהיה קשה לי תמיד, בהגדה כתוב 'חכם מה הוא אומר, מה העדת והחקים וכו', למה לא כתוב צדיק מה הוא אומר, כי זהו הנגוד לבן הרשע, פלשון חז"ל צדיק ורשע.

אלא צדיק לבד אינו מספיק, כי גם בין צדיקים יש שאינם מבינים דאיכא עבודת ה' בדברים חמריים, ויש צדיק שגם הוא שואל את השאלה מה העבודה הזאת לכם, הינו בעניני לכם של גשמיות וחמירות, וצריך שהוא יהיה גם חכם. (אהלי יעקב)



שאינו יודע לשאל את פתח לו

הגיע סוחר לפני הרה"ק התפארת שלמה מראדומסק זיע"א, והתאונן כי מסחרו נקלע לקשיים גדולים, ונחוץ לו באפן דחוף סכום כסף גדול לתקופה קצרה, כדי שיוכל לשוב ולעמד על רגליו ולא יתמוטט.

יעץ לו הרבי שילווה כסף מסוחרים אחרים, והסוחר השיב במרירות כי הוא

חמש שנים, וזכורני כי בפרס הפסח של שנת תרכ"ז, היה הרבי שלא בקו הבריאות מחמת מחלתו בגפיחות הרגלים, אמנם כשהגיע ערב פסח הוקל לו מעט, אך לא בשלמות, על כן איש לא העלה על דעתו שבליל הסדר הוא יסב עם החסידים.

בכל השנים נהגו לומר את ההלל בליל פסח במבוא הראשי של בית הרבי, והרבי היה מצטרף מהסדר שלו, בשנה הזו חשבנו לומר בבית המדרש הרגיל, אך החלט להמתין לרבי, וכעבר כשעה הגיע ר' יעקב סגל המקרב, ואמר שהרבי ישב עמו בליל הסדר.

הלכנו לבית הרבי ושם אמרנו הלל כנהוג, ואחר כחצי שעה נכנס הרבי לעריכת הסדר, כאשר ראינו את פניו הקדושות נבהלנו, כי נשתנה מסבת חליו ורפיון כחו, הלבישו אותו בקיטל, והוא התחיל לסדר את הסדר ברפיון כח.

כשהגיע לאכילת מצה הוא אכל ביגיעה גדולה, כי גם בשאר השנים היה קשה לו לאכל כזית מצה, ובפרט בעת הזאת, בהגיעו לכורך כרך הרבי את המצה ואחזה בידו, ואז פתח והחל לספר.

זקני הרה"ק רבי שלום מפראהביטש זיע"א סבל ממחלה ברגליו שהתנפחו, והרופא של הרבי ד"ר גארדיה, הוא הרה"ק רבי אהרן מאוסטרטא זיע"א, עדין חי באותה עת ועשה את החג בצל רבי שלום.

למרות שהפך רבי אהרן להיות חסיד, בכל זאת הוא היה רופא, והתריע בפני הרבי בערב החג שאסור לו לאכל לא כרפס ולא מצה, רק מעט מזעיר, אבל בשום פנים ואפן לא לאכל כזית, בליל הסדר ראה רבי אהרן שהרבי אוכל כזית מצה וכזית כורך, ומיד התכופף מתחת לשלחן ומשש את רגלי הרבי.

בראותו כי הנפיחות ברגלים ירדה, הוא קם ואמר, "אני נשבע שאיני מטפל בכם יותר, ברצונכם אתם חולים וברצונכם הנכם בריאים, אם כך מה אני יכול לעשות עמכם". (מילין סתימין, טטפנטסט)



סימני הסדר

דנש הרה"ק רבי מנחם מענדל מוישווא זיע"א בשבת הגדול על סימני הסדר, 'קדש ורחץ', אם רצונך לקדש ולטהר את עצמך, אזי כרפ"ס, ראשי תבות כ'לל ר'אשון פ'ה ס'תום, 'יחץ מגיד', מכל מה שאתה רוצה להגיד תחצה ותאמר רק

האוצרות שיש לנו

בהיות הרה"ק רבי ישכר דב מבנעלאז זיע"א בעיר מונקאטש, הוא היה רגיל לעבר בכל יום ליד חנותו של ר' הירש ליכטמן שאמרו עליו שהוא גברא רבא, ולומר לו צפרא טבא, פעם עבר ליד החנות ולא ראהו, והוא שלח אליו את הגבאי שיאמר לו בשמו צפרא טבא.

מיד לאחר מכן בא האיש אל הרבי, והרבי שאל אותו מדוע אומרים דוקא בליל הסדר את הפזמון 'אחד מי יודע', הלא דברים אלה צריך היה להגיד כל יום, והרבי הסביר, עשיר אינו מגלה לעולם את גדל רכושו, רק כאשר הוא שותה לשכרה, נכנס יין יצא סוד הוא מתחיל לגלות ולמנות את אשר יש לו.

כך גם אנחנו, בדרך כלל אין יהודי שותה משקאות חריפים, בשבת שותה הוא יין רק לצאת ידי חובת קדוש, גם בפורים אפשר לקיים את מצות 'עד דלא ידע' על ידי שנה, רק בליל הסדר בו חיב כל אחד מישראל לשתות ארבע כוסות, אנו שותים למעלה מהרגיל, לכן אנו מתחילים לגלות כמו אותו עשיר את האוצרות שיש לנו, והם 'אחד אלקינו', 'שני לוחות הברית' וכו' (אדמורי" בעלזא)



מדוע התערב במחלקת

בליל הסדר, נוהג היה החתם סופר זצ"ל לספר מעשה שקבל מרבו המבדק **רבי נתן אדלר** זצ"ל, אודות **רבי יהונתן אייבשיץ** זצ"ל. בתקופה בה היו חלוקי דעות בין רבי יהונתן לרבי יעקב עמדין, נסע רבי יהונתן מביתו לעיר אחרת עד עבר מי הפסח. על אם הדרך סר ללון בבית מלון אורחים, שם פגע באנשים פחותי ערך שדברו עליו סרה, והם לא הפירוהו כי חשבוהו לעובר ארח פשוט.

פנה אליהם רבי יהונתן בשאלה על הפיוט 'חד גדיא', אם החתול התחיל וטרף את הגדי דזבין אבא בתרי זוזי, אם כך טוב עשה הכלב שנשכו, ולא טוב עשה המקל שהכהו על עול בכפו, ויפה עשתה האש ששרפתו, ולא צדקו המים שכבו את האש.

אם כך טוב עשה השור ששתה את המים, ולא טוב עשה השוחט ששחט אותו, וצדק מלאך המות שהמית את השוחט, ואז לבסוף בא הקב"ה, ושחטו למלאך המות, והלא לפי החשבון, צדקו דרכי המלאך המות. **הבינו** הללו מקשיתו כי אדם גדול הוא,

והפצירו בו שיגלה להם את התרוץ. ויען ויאמר להם, אכן הגדי והחתול יש להם ריב ביניהם, מכל מקום אבא יסדרו הדברים בינם לבין עצמם, אבל הכלב, מי בקש מידו משפט.

אם כך לא נכון עשה הכלב, וטוב עשה המקל שהכהו, ולא טוב עשתה האש ששרפתו, והמים צדקו שכבו לאש, ולא צדק השור ששתה למיא, וטוב עשה השוחט ששחטו, ולא צדק מלאך המות בשחיתו להשוחט, ואכן לעתיד לבוא ישחט הקב"ה את מלאך המות הוא היצר הרע.

אחר הוסיף ואמר, "תבינו שאם בין שני גדולי תורה יש להם ריב בינם לבין עצמם, אתם אנשים פשוטים, מה לכם להתערב על ריב לא לכם", הם פיסוהו ושתקו ולא דברו עוד, והגאון רבי יונתן נסע לדרך לשלום. (ספרא דמלכא)



אין בעור חמץ אלא טרפה

לפני חג הפסח הגיעה אל הרה"ק רבי **מרדכי דב מהורנוסטייפל** זיע"א שמועה, כי בעירה אינאנקוב הסמוכה להורנוסטייפל יש תגרים יהודים שעוסקים במשך השנה במקירת קמח חמץ, והם ממשיכים במלאכתם באסור גם בימות הפסח וכך גם ביום השוק של אידיהם, שחל בדרך כלל בימי חג הפסח.

שלח רבי מרדכי דב להתרות בהם שלא יעברו על אסור תורה, אך דבריו לא הועילו והללו המשיכו במרמ, לשנה האחרת כאשר באו אליו בעלי בתים מאינאנקוב לשבת הגדול, הוא קרא להם ואמר, הלא הזהרתיכם שלא תסחרו בחמץ בפסח, דעו כי כבר נפסקה הלכה שאין בעור חמץ אלא טרפה.

בליל יום טוב ראשון של פסח פרצה אש גדולה באינאנקוב וכל בתי היהודים עלו באש, ויהי הדבר למופת, באמצע הסדר באו והודיעו לרבי מרדכי דב על הטרפה הגדולה, והוא מיד הפסיק בעריכת הסדר.

על אתר הורה לבנו ממלא מקומו הרה"ק **רבי יהודה לייב טברסקי** זיע"א לצאת מיד לסובב על פתחי הבתים בעיר, להתרימם לטובת הנשרפים שנשארו מחסרי כל, ולהקין עבורם מצות לצרכי החג, כשהוא מבטיח את תרומתו הראשונה בסכום גדול ונכבד, הוא המתין לבנו עד השעה שלוש לפנות בקר, ורק כשחזר השלים את עריכת הסדר. (מריצי תורה מעולם החסידות)



במקום קדוש חושב על חמץ

בפורים תשמ"ג פתח הרה"ק רבי **יצחק מבאהויט** וספר, לאבי הרה"ק רבי **שלום יוסף משפיקוב** זיע"א הגיע אחד מזקני חסידי שטפנשט, והשתהה בחדרו זמן ממשך, כשיצא שאלתיו מה דבר עם אבי, והוא ענה וספר.

בהיותו אברך צעיר הוא נסע לשבת חל המועד פסח אל הרה"ק רבי **אברהם מתתיהו משטפנשט** זיע"א, בליל שבת קדש דלקו על השלחן ע"ב גרות כמנהגו תמיד, ולפני קדוש חלפה בראשו מחשבה, איך יכול להיות שבין כל כך הרבה גרות שונארו מחלב לא נמצא משהו חמץ.

מיד אחר שחשב זאת, פתח הרבי משטפנשט ואמר, "בין הפנות שצריכים לכוון בקדוש, צריכים לכוון לכלל עצמו עם שאר היהודים, וכיצד עושים זאת, היהודים מתבוננים ברבי, והרבי חושב עליהם, וכך הוא כולל עצמו עמם, אך מה אעשה שעומד כאן אברך ובמקום להסתכל עלי מסתכל על גרות החלב, ובמקום לחשב על הקדוש, חושב על חמץ".

משראה עיו בעיו כיצד הרבי קורא את מחשבתי, עלו רגשי חרטה בלבו ומיד לאחר השבת בעצומו של חל המועד נכנס לקדש פנימה לבקש מחילה, והרבי ענה ואמר, "לראות את מחשבותיהם של העומדים בעריכת השלחן, זה אחד מהדברים שצריך הרבי לעשות בעת עריכת השלחן". (קובץ באר יצחק א')



שנים רק לאכילת מצה

בזקנותו, אחר שנשרו שניו, הזמינו עבור הרה"ק רבי **אברהם יהושע העשיל מקאפיטשניץ** זיע"א מערכת שנים תותבות, ואחר שהם הגיעו, הורה הרבי להמתין לחג הפסח ולחנכם באכילת מצה ומרור ושאר מאכלי הסדר.

למחרת החג פשט אותו על אף שהתאימו בנחמיותו, ולא יספ להשתמש בהם, כששאלוהו לסבת הדבר השיב ואמר, הקב"ה ברא את האדם בלי שנים, ועם גדולו הצמיח את שניו, מכאן שצריך להן, אם שוב בא ונטל את שניו הטבעיות ממנו, סימן שאינו צריך להם, על כן מדוע שישתמש בשניו הלא טבעיות שלא לצורך מצוה. (בית דלי)

חג הפסח

אחד חנם ואחד רשע

היה זה בחודש אב של שנת תרמ"ז, כשרבה של העיר דווינסק, הגאון בעל 'ראש לראובני', רבי ראובן הלוי לוינ' זצ"ל, לא חש בטוב, ובנו, הרה"ג רבי קלונימוס קלמן, מצאו נשען על הגמרא הפתוחה לפניו, כשהוא חלש ורפה כוח עד מאוד.

נבהל הבן בראותו את אביו במצב גופני כה חלוש, והפציר בו שיעלה על מיטתו לנוח מעט ולהחליף כוח. להפתעתו הרבה, או ליתר דיוק, לחרדתו הגדולה, סירב האב בתוקף רב ואמר לבנו בנחרצות: לא אסכים לזוז מכאן! אני אשאר במקומי ואגווע על הגמרא! ברצוני לקיים מקרא שכתוב 'זאת התורה - אדם כי ימות באוהל', וכמו שדרשו חז"ל 'אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה'...

לאחר זמן מה, כשנכנסו אחדים מחשובי העיר לחדרו של רבם וראו את מצב בריאותו הרופף, החלו גם הם להפציר בו שיפסיק את לימודו ויפנה למנוחה. לשמע דבריהם נאות רבה של דווינסק לעלות על מיטתו, ואחרי מספר ימים נצחו אראלים את המצוקים ונשמתו של רבי ראובן הלוי עלתה בטהרה לגנזי מרומים.

כשהגיעה השמועה על פטירת רבה של דווינסק לאזני הגאון הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל, כינס הנצי"ב את אנשי העיר ונשא עליו מספד תמרורים. תוך כדי שהוא סופק את כפיו וממרר בבכי על סילוקו של צדיק, אמר הנצי"ב: אוי לי, אוי לי, כי נלקח ממני עטרת ראשי ותפארת. עם מי אתיעץ בדברי תורה, כי הנה בעוד שהגאון רבי ראובן היה חי, היה הוא כתר תלפיות עבורי, וכל דבר הקשה הייתי מקרב אליו, ועתה מי יורה לנו דעה ומי יבין שמועה.

היו עוד מגדולי הדור שהספידו את רבה של דווינסק, אולם ההספד הזכור מכולם, זה שנחקק בלבבות בני דווינסק והפך להיות חלק מההיסטוריה של העיר, היה הספדו של הגאון הנודע רבי יעקב יוסף, שלימים היה הרב הראשי, הראשון והיחיד, של העיר ניו יורק שבארצות הברית.

רבי יעקב יוסף שנודע כדרשן מופלג וכפה מפיך מרגליות, מעלה שבאה לידי ביטוי מיוחד באותן שנים ששימש כמגיד מישרים בעיר הגדולה לאלוקים וילנא, כיהן באותם הימים כרבה של העיר 'זאגר חדש', והוא נקרא לעלות ולהספיד את רבה של דווינסק ולבכות אחריו.

פתח רבי יעקב יוסף ואמר ברגש רב: אילו זכינו היינו קוראים 'חי ראובן', ועכשיו שלא זכינו אנו קוראים 'ישב ראובן אל הבור'... וכך היה רבי יעקב יוסף מאריך ומפליג בשבחו של הרב הנפטר ומעורר את הציבור הגדול לבכות על אדם כשר. משסיים רבי יעקב יוסף לספר במעלתו של רבי ראובן ולומר בפני המת מדבריו של מת לעורר הלבבות, פתח ואמר:

הכל יודעים את דברי חז"ל השגורים בפיהם של ספדנים ומגידים המקוננים אחר לכתם של גדולי הדורות, והוא הספדו של רבי ליא אחר מיטתו של רבי סימון בר זביד, וכמו שהביאו זאת בתלמוד הירושלמי במסכת ברכות (פ"ב ה"ח):

ארבעה דברים תשמישו של עולם, וכולן אם אבדו - יש להן חליפין. 'כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושה' (איוב כח א). אלו, אם אבדו - יש להן חליפין, אבל תלמיד חכם שמת, מי מביא לנו חליפתו, מי מביא לנו תמורתו. 'והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה ונעלמה מעיני כל חי' (שם פסוק יב).

התרגש רבי יעקב יוסף והמשיך: לכל כלל ישנו יוצא מהכלל, ואם כלל גדול הוא שאמרנו 'תלמיד חכם שמת, מי מביא לנו חליפתו, מי מביא לנו תמורתו', הרי שיש יוצא מהכלל לכך, והוא בנידון דידן: אכן בני קהילת דווינסק אבלים וכואבים על פטירת רבם הנעלה והדגול, שהיה גאון גדול בתורה ומופלג בכל מידה נכונה, אולם אל לכם לחשוב שאין מי שימלא את מקומו. דעו כי יש חליפתו ויש תמורתו. ולפליאתם הרבה של השומעים המשיך ואמר: הלא תדעו שבעיר ביאליסטוק יושב אברך מופלג ושלם, עילוי שנון ובעל מידות תרומיות, ושמו רבי מאיר שמחה הכהן. דעו כי הוא ראוי למלא את מקום רבכם הנערץ ולו נאה עטרה זו לשבת על כסאו הרם, ועד שלא שקעה שמשו של רבי ראובן הלוי זרחה שמשו של רבי מאיר שמחה הכהן.

רבים מתושבי דווינסק השתאו לנוכח ההצעה, שכן דווינסק הייתה עיר נודעת וחשובה, עיר ואם בישראל, והצעה זו של מינוי אברך צעיר שטרם שימש בהוראה נראתה להם כדבר חידוש, אולם להצעתו של רבי יעקב יוסף הצטרפו עוד מגדולי ישראל, ובראשם הגאון בעל 'בית הלוי' והגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין, ולפי המלצת כולם אכן נתקבל רבי מאיר שמחה הכהן לכהן פאר כרבה של דווינסק המעטירה.

ימים אחדים לפני חג הפסח של שנת תרמ"ח הופיע הגאון רבי מאיר שמחה הכהן בהדר גאונו לשבת על כסא הרבנות, וכבוד גדול נעשה לו בבואו שם. כחמש מאות איש נקהלו ונאספו אל תחנת הרכבת, בראשם פני העדה ואנשי שם, בעלי תורה ובעלי גדולה, כולם נקבצו ובאו ליתן ולחלוק כבוד לתורה.

מקרון הרכבת עלה רבי מאיר שמחה אל כרכרה מפוארת אותה העמיד לרשותו הגביר המקומי, וויטנברג, וזו הסיעה אותו אל בית המדרש הגדול שבמרכז העיר. בית המדרש היה מכובד באורים, בנרות ארוכים שהפיצו אור יקר, והיה מלא מפה אל פה בהמון רב שבאו לפגוש את הרב החדש ולשמוע את דברי מוסרו אותם יאמר לראשונה לפני קהל עדתו.

אך נכנס רבי מאיר שמחה לתפקידו ובני העיר ראו שהוא משמש בתפקידו כזקן וכרגיל. כבר באותה שנה קבע רבי מאיר שמחה את מנהגו אותו החזיק במשך כל שנות רבנותו: סירוב עיקש לקבל כסף כתשלום עבור מכירת חמץ. מאות אנשים, ומספרם התרבה משנה לשנה, הגיעו אליו כדי למכור את החמץ, והוא, בנועם מידותיו ובהיותו שונא בצע וממאן לקבל טובתם של אחרים, לא ביקש, ואף לא הסכים לקבל, דמי טירחה על עמלו הרב.

גם בשבת הגדול נשא רבי מאיר שמחה את 'דרשת שבת הגדול', בה חשף את זרועו הגדולה בתורה ובהלכה, כשבתחילה השמיע פלפול נאה בסברות ישרות ומתקבלות על הלב, ולאחר מכן ערך וסידר את מכלול ההלכות הנחוצות לקראת חג הפסח הבא עליהם לטובה. תושבי העיר היו מוקסמים לשמע דבריו הנעימים והיוצאים מהלב של הרב החדש.

קבלה בידינו והלכה פסוקה היא שיש על כל אדם להקביל פני רבו ברגל. כבר באותו חג הפסח נהרו ובאו המוני בני דווינסק אל ביתו של רבם החדש, והתבשמו מנועם אמרותיו ומדבריו המתוקים מדבש. רבי מאיר שמחה ישב בביתו החדש ובמשך רוב שעות היום הגיעו אנשי הקהילה, זה נכנס וזה יוצא, לחסות בצל כנפיו ולהתענג על השם. רבי מאיר שמחה היה כמעין המתגבר ושפע שלל רב של מילי מעלייתא ופסטיא דאורייתא, אמרות נעימות, קושיות מחודדות ותירוצים נפלאים.

לתלמידי חכמים מופלגים היה רבי מאיר שמחה מציע קושיה הגונה בדברי הרמב"ם



לתוך מגירת שולחנו.

כיון שכולם שמעו את מענה הרב, פתח הרב את המגירה, שלף משם את הגרגרים השמורים שם ואמר: הנה הגרגרים שעליהם נשאלתי, וכולכם יכולים לראות שאין אלו הגרגרים שאותם מחזיקים הקנטרנים המבקשים להוציא דיבתי רעה. אכן הגרגרים שבידם הם גרגרי קטניות, אולם הגרגרים שעליהם נשאלתי הם זרעים של וורדים...

הסביר רבי מאיר שמחה ואמר במתק שפתיים: מיד עם כניסתו של האיש לשאול על הגרגרים עלה חשד בליבי. האיש לא היה מוכר לי והייתי ברור שהוא אינו נמנה על בני קהילתי. תיכף חששתי שמא אין כוונותיו טהורות, ורצונו להטיל בי דופי. כיון שכך, מיד החבאתי כמה מתוך אותם גרגרים במגירת השולחן, כדי שאם אכן יעלה ויבוא דיון על היתר זה, אוכל להראות מה היו הגרגרים שהתרתיו...



עמדו רבותינו המפרשים ותהו על דברי בעל ההגדה: 'פְּנַגְד אֲרַבְעָה כְּנִים דְּבַרָּה תוֹרָה, אֶחָד חֶכֶם, וְאֶחָד רְשָׁעִי, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינוּ יוֹדָע לְשֹׂאוֹל', מדוע למה לא אמר 'אחד צדיק ואחד רשע', שכן אילו היה אומר כך היה זה בבחינת 'דבר והיפוכו', שהרי היפוכו של הרשע הוא הצדיק, ואילו היפוכו של החכם הוא בור ועם הארץ, ומהיכי תיתי אמר 'אחד חכם ואחד רשע'.

ותירץ הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זיע"א, שבא כאן בעל ההגדה ללמדנו כלל גדול בתהלוכות הצדיקים והחכמים, שלעומת הרשע, וכדי להתגבר מולו ולנצחו כליל, לא יספיק שיהיה האדם במדרגת צדיק לבד, כי הרשע ילחום לעומת הצדיק בכל מיני ערמוניות ושקר וזיוף, מה שלא יעלה על לב אדם תמים אפילו לחשוב שייצור בעולם דברי זיוף ושקרים כאלה, ואם כן, איככה יוכל לו, ואין ערך הלוחמים שווה מערכה מול מערכה.

אבל האמת היא שחז"ל אמרו (ברכות ז.) 'לעולם יהא אדם ערום ביראה', והיינו שחוץ מבחינת צדיק צריך שיהיה באדם גם את בחינת החכמה, להבין דבר מתוך דבר ולפעול בדעת, שידע הצדיק להכיר בערמוניות הרשע ולגלות המסווה מעל פניו, שכן לפעמים יתלבש גם הרשע בלבוש צדיק וצריך לברר את האמת.

ועל כן כאן, כשבא בעל ההגדה למנות את הארבעה בנים, הרי שבהזכירו את הבן הצדיק נגד הבן הרשע, בכוונה תחילה כינה את הצדיק בשם חכם, להודיענו שצריך לזה חכמה ובינה יתירה.

למשמרת את הגרגרים הללו שהובאו לפניו כשאלה גרידא, אלא שכמובן איש מהם לא ההין להרהר אחרי רבם ולשאלו על מעשיו אלו. עד מהרה שכחו הללו מהגרגרים הטמונים במגירה, וחזרו לפלפל ביד חזקה בקושיה שהוצעה בפניהם.

ימים ספורים לאחר חג הפסח, והעיר דווינסק געשה ורעשה. היו מבני העיר שלא הסכימו בלב שלם לרבנותו של הרב החדש והצעיר והם חיפשו להקניטו ואף להכשילו. אנשים אלו פרסמו בשער בת רבים כי רבי מאיר שמחה התיר לאכול קטניות בפסח, ופרץ בזה גדרם של ראשונים שקבעו וגזרו שאין לאכול קטניות בפסח.

אותם מקטרגים אף הציגו הוכחה לדבריהם. היה להם גליון נייר בו היו ארוזים מספר גרגרים, ואותם הציגו בפני כל דורש: הנה הגרגרים, גרעיני הקטניות, עליהם נשאל הרב במהלך חג הפסח והתירם בשופי ולכתחילה, בלי לומר מילה או חצי מילה שמדובר בקטניות.

לשון רעה זו נתקבלה על הלבבות, ולפי שרב חדש היה רבי מאיר שמחה ולא הכל הספיקו להכיר על בוריו, היו גם מתומכיו של הרב שעמדו נבהלים מול שמועה זו, ולא ידעו מה לענות כנגדה וכיצד להשקט את הסערה שנוצרה.

ברם זכור לטוב אחד מבני דווינסק, בר אוריין, חריף ושנון, שהבין עניין וידע כי הטוב ביותר יהיה לסבר את אזנו של נשוא הסערה, רבי מאיר שמחה, ולספר לו על השמועה הפורחת באוויר ועל הדיבה המופצת עליו. הקשיב רבי מאיר שמחה לדברי האיש, וביקש: רצוני לראות את אותם גרגרים שעליהם מספרים כי התרתי אותם בפסח, למרות שהם קטניות לכל דבר.

כשהציגו את הגרגרים בפני רבי מאיר שמחה, נענה ואמר: בוודאי והכל מודים שגרגרים אלו קטניות הם, ואסורים בפסח! אלא שלא על גרגרים אלו נשאלתי בחולו של מועד הפסח! אני נשאלתי על גרגרים אחרים לחלוטין, ועליהם, שלא היו קטניות, פסקתי להיתר!

המשיך רבי מאיר שמחה ואמר בעוז ובתעצומות: דעו כי ראייה מוכחת יש לי לצדקת דברי ולאמיתות תשובתי! אלא שכדי שאוכל להוכיח לכם זאת, אנא ממכם, פנו נא וקראו לכאן לשני התלמידי חכמים שהיו נוכחים כאן באותה שעה ששאלת הגרגרים באה לפני.

עד מהרה הוזעקו הללו, ובנוכחות כולם אמר להם רבי מאיר שמחה: הלוא אתם הייתם נוכחים בשעה שהגיעה אלי שאלת הגרגרים בפסח. מבקש אני מכם לומר בקול רם, מה עשיתי לאחר שהתרתי לאיש את אכילת התבשיל. הסמיקו השניים משאלה זו, אך נענו ואמרו: הרב נטל כמה מהגרגרים והכניסם

בהלכות חמץ ומצה ומבקש לשמוע חוות דעתם, כשלאחר מכן היה מעלה תירוץ משלו כמין חומר. לברי אוריין היה רבי מאיר שמחה מפליא לומר דברי אגדה נאים השמחים כנתינתם מסיני, ואילו להמוני העם היה מחזקם בדברי אמונה ובטחון מעניינא דיומא כיד השם הטובה עליו.

גם במשך אותם שעות היה רבי מאיר שמחה מחויב לתפקידו העיקרי כרב העיר: להורות דבר ה' זו הלכה, למען ידעו את הדרך ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון.

הכל יודעים שימי חג הפסח הם מאותם הימים בשנה שמרובים בהם השאלות של הלכה למעשה בעניינים של חמץ ומצה, זה בא בכדו וזה בא בחביתו, זה מביא עמו תבשיל שנפל בו ספק וזה מביא תרנגול שזה עתה נשחט ומבקש לשמוע מהרב כי כשר הוא. כשנכנס אדם עם שאלה, היה רבי מאיר שמחה עוצר את שיחו ושיגו בדברי תורה, ופונה להשיב דבר לאותו יהודי.

באחד מימי חול המועד, בעוד ששני תלמידי חכמים מטובי בני דווינסק היו יושבים אצל רבי מאיר שמחה ומפלפלים בסוגיא חמורה בהלכות קרבן פסח, נכנס יהודי לא מוכר ובידו נייר מקופל. השיחה נעצרה והיושבים נתנו מקום לאותו יהודי להתקרב ולהציע את שאלתו בפני רבי מאיר שמחה.

היהודי פתח את גליון הנייר, ובהצביעו על גרגרים בלתי מזהים ששכנו שם, פתח ואמר: משפחה ברוכת ילדים יש לי, ובקושי אני מוצא את פרנסתי להאכילם ולהשקותם. עתה, לקראת חג הפסח, נעזרנו וקבלנו מעסקני העיר 'קמחא דפסחא' כדי שיהיה גם לנו לשמחת החג. את התרנגולת שקבלנו לקחנו אל השוחט, ומשנמצאה כשרה, הכינה נוות קדירת תבשיל משובחת לעונג יום טוב.

רגע בטרם מזיגת התבשיל אל תוך הצלחות נחרדה נוות ביתי לגלות 'מציאה' מפוקפקת בתוך הסיר: גרגרים אלו שאין לנו מושג מה טיבם ומהיכן הם באו. יואיל נא רבינו להציץ בהם ולקבוע אם אלו גרעיני חמץ, והיא דינם לשריפה ודין קדירה זו לאשפה, או שמא אין בהם כל חשש של איסור ויכולים, אני ובני משפחתי, לאכול מהתבשיל.

בחן רבי מאיר שמחה את הגרעינים בעיון רב, ויקרא בלי היסוס: כשר לכתחילה! יאכלו ענווים וישבעו! עוד האיש עומד נרגש לשמע פסק ההלכה המתיר את הקדירה באכילה, נטל רבי מאיר שמחה שני גרגרים מתוך הנייר, פתח את מגירת השולחן ויניחם בתוכו.

האיש פנה לדרכו, ואילו התלמידי חכמים שעניניהם ראו את הנעשה, תמהו והתפלאו מאוד: מה אירע לרב החדש שהוא מניח



מלון ירוזן וזוזשום נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
דבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה רא

חזרה רא

חזרה רא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

גילוי שכינה בעת סיפור יציאת מצרים

ומספרים נפלאותיו. והטעם שלובש כהן גדול בגדי לבן ביום הכיפורים ביאר הרה"ק בעל קדושת לוי ע"ה כי לבן רומז על ביטול גמור, שכל ההשפעות הבאות לעולם מתפשטין בכמה גוונים אך ביום הכיפורים נמצא מקור ההשפעה ששם אין גוונים אלא לבן כולו בבחינת ביטול גמור לאין סוף ברוך הוא. ומטעם זה יש לומר בטעם הדבר שנהגו ללבוש הקיט"ל בלילה זה, כי כאשר זוכים לגילוי שכינה גדול כל כך וזוכים להיות ככהן גדול ביום הכיפורים הרי יש לנו להגיע לביטול מוחלט אליו יתברך לדעת ולהבין כי 'אני ה' אני הוא ולא אחר', שאין שום מציאות אחרת ח"ו מלבדו יתברך, והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

נמצא שם באותה שעה יושבים אנחנו באימה ויראה כתלמיד בפני הרב הפטור מהסיבה.

לבישת בגדי לבן להורות על ביטול מוחלט לקב"ה

ובזה יש לבאר הטעם שלובשים הקיט"ל לביל הסדר, כי כל יהודי בלילה קדוש זה דומה לכהן גדול הנכנס לפני ולפנים ביום הכיפורים שעבודתו בבגדי לבן, וכן כל יהודי בלילה הזה זוכה לגילוי שכינה כמו שאומרים בהגדה 'ובמורא גדול' זה גילוי שכינה, וכן 'מצה זו שאנו אוכלין וכו' עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, וכן מתעורר בכל שנה ושנה. ובייחוד בעת סיפור יציאת מצרים שזוכה שהקב"ה ופמליא דיליה באים לשמוע כיצד בני ישראל משבחים

מצות עשה מן התורה לספר לבנינו את כל נפלאות ה' אשר עשה עמנו בלילה זה ביציאת מצרים, וסיפור זה צריך שיהיה בהארה והתלהבות כזו עד שירגיש כאילו הוא יצא ממצרים. ויש לכל אדם בזמן קדוש זה הכח להאיר אמונת ה' והתלהבות לעבודתו יותר מכל זמן אחר.

וכבר איתא ברעיא מהימנא (וזהר בא מ) שבזמן סיפור יציאת מצרים מופיע בכל בית מישאל הקב"ה ופמליא שלו לשמוע כיצד בני ישראל עם קרובו שמחים בעבודתו ובסיפור נפלאותיו. ולכך אמרו צדיקים שאף שכל ענייני החירות שבלילה זה מקיימים בהסיבה, אמירת ההגדה נאמרת כשהוא יושב באימה ויראה כמו שכתב השל"ה הקדוש (פסחים נר מצוה אות לד), וזאת כי כיון שהקב"ה

מילתא דפליאה

בלילה זה מתגלה לכל יהודי תשוקתו של הקב"ה לעבודתו בכל מצב

שינה הקב"ה סדרי בראשית כדי שנוכל לבוא לקדושה אף כי עדיין לא נטהרנו. ודרגה זו היא כדרגת המלאכים שנאמר בהם 'וכלם פותחים את פיהם בקדושה וטהרה' - קדושה קודמת לטהרה. [כך דרש הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע (הגדה ד"ה קדש) על פי דברי אביו המהרי"ד, שביאר מה שאומרים בברכת מעין שלוש 'ונברכך עליה בקדושה וטהרה', שאף שטהרה קודמת לקדושה, אך במלאכים אומרים 'וכלם פותחים את פיהם בקדושה וטהרה', ועל כך מבקשים 'העלינו לתוכה ושמיחנו בבניינה ונאכל מפריה וכו' ונברכך עליה בקדושה וטהרה' שכשיבנה בית המקדש נזכה לבוא לדרגת המלאכים שבהם קדושה קודמת לטהרה].

דרך זו טבע בנו הקב"ה לדורות עולם, ומשום כך מצוה עלינו לזכור יציאת מצרים בכל יום כמו שכתוב (דברים טו א) 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך'.

יסוד זה הוא תחילה לכל דבר שבקדושה, שחלילה לא יפול לב האדם בקרבו בראותו עד כמה רחוק הוא מהקדושה, רק ידע ויזכור תמיד, 'תחילה למקראי קודש' - היסוד וההתחלה של כל דבר שבקדושה, 'זכר ליציאת מצרים', שיסוד אומתנו היה כשהוציא אותנו הקב"ה ברחמיו ממ"ט שערי טומאה והביאנו עד לדרגת 'פנים בפנים דיבר ה' עמכם' במתן תורה, שאז הגיעו ישראל לדרגת המלאכים ולא היה מלאך המוות שולט בהם כמו שכתוב (תהלים פב ו) 'אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם'. ואף הוא בעומק שפלותו יכול לבוא לקדושה.

מכח לילה זה יכול כל יהודי לשאוב מלוא חפניים כוחות וחיוזק של קדושה וטהרה, של אמונה ודביקות, של אהבה ויראה לכל השנה כולה. לביל קדוש זה מתגלה אהבתו של הקב"ה לכל יחיד ויחיד מישראל שירד למקום טומאה והכל כי בחר בנו לעם קרובו וחפץ בעבודתנו שזו כל תכלית הגאולה כנאמר 'ולקחתי אתכם לי לעם', ובעת התגלות זו על האדם להשריש בקרבו כי חפץ ה' בו ובעבודתו באיזה מצב שנמצא, ואף אם נראה בעיניו כי רחוק מהקדושה, ידע כי מחשבות אלו מגיעות מיצר הרע המבקש לאבדו ולהפסידו מהקדושה. ועל כן בכל עת מצוה ותפילה שנראה לו שאינו ראוי לכך, ידע את יסודו המוסד של רבינו הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע (בא ד"ה א"י זכור) במה שאומרים בכל שבת בעת הקידוש 'תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים', שבא לומר לו לאדם, מעתה נפתח פתח ושער לקרוא לקדושה לתוכך, 'תחילה' - התחלה חדשה מתחילה זה עתה 'למקראי קודש'. ואף שעד עתה היה משוקע בעבירות, ועל פי השכל וסדר הטבע לא מובן כיצד יכול הוא להתקדש, לכך ממשיכים ואומרים 'זכר ליציאת מצרים', שהיינו גם כן משוקעים במ"ט שערי טומאה וכמעט שקענו במצולות תהום ללא תקנה, רק ה' יתברך גאלנו והוציאנו משם בדרך נס, ונס זה, הוא השער שבכל עת שנצרך לזה יכול כל יהודי לצאת משיקוע הטומאה לקדושה.

ועל כך לביל פסח הסדר הוא 'קדש ורחץ', אף שתמיד הטהרה קודמת לקדושה, ביציאת מצרים שהיינו משוקעים בעומק הטומאה,

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

עבודת ליל הסדר - קבלת עול מלכות שמים

ציון להרמ"מ מרימנוב ע"ה (דרוש לתפלת רבתי): 'אשר קדשנו במצותיו' משמעות הדברים שהשם יתברך בכבודו ובעצמו מקיים המצות הללו, והאמת כן הוא כמו שאמרו חז"ל שהקדוש ברוך הוא מתפלל ומניח תפילין וכדומה. וראה גם בתורה אור (פר' מקץ לד:): וכמאמר רז"ל (ברכות ו.) הקב"ה מניח תפילין, הקב"ה מתפלל (שם ז.), ואמרו (ר"ה יז:): מלמד שנתעטף הקב"ה כו', ואמרו (ע"ז ד:): ג' ראשונות יושב ועוסק בתורה כו', וכן על דרך זה כל המצות, וזהו 'אשר קדשנו במצותיו' 'במצותיו' דייקא, שהמצות רמ"ח פקודין הן, רמ"ח אברין דמלכא (זוהר ח"ב פה:), לכן מיד באותו הלילה ליל שימורים בעודנו בארץ מצרים הקדים לצוותינו בכל מצוות אותו הלילה, בעסק קרבן פסח ומצות המילה שקדמה לו [כדאיתא במכילתא (פר' בא מס' דפסחא ה:): 'ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים' (יחזקאל טז ח), הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו ולא היה בידם מצות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם פסוק ז'): 'שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה' וגו', ערום מכל מצות, נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצות דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם פסוק ו'): 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך' וגו'], ונמצא שתיכף עם יציאתנו מתחת יד מצרים היינו משועבדים לו יתברך.

המשתמש מקרבן פסח פורק עול מלכות שמים

לפיכך שתי מצוות אלו פסח ומילה הן מצוות עשה היחידות שיש בהם כרת בביטולם, כי המבטל מצוות אלו מראה בעיניו שלא הוסיף בעיניו קבלת העבדות שקיבלנו במצרים, ובכך הוא מבקש להפקיע עצמו מעול מלכות שמים, ועל כך נענש בעונש כרת לפי שבקש להכרית עצמו מעול מלכותו יתברך.

ובזה הוסיף לבאר שם את דברי המסורה על תיבת 'וחדל', והם ב' במסורה, 'וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא' וגו' (במדבר טו ז'), 'וחדל לעולם' (תהלים מט ט), לומר שחייב כרת על החדל מעשיית הפסח הוא מחמת 'וחדל לעולם', שבכך הוא מבקש לחדול לעולם מן כל העבדות שקיבלו אבותינו במצרים.

(הקדמה לפירוש התורה) כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, ויש לדעת כי כל תיבה ותיבה בסיפור יציאת מצרים היא מצוה עצומה ונפלאה ומאירה בכל העולמות ומכוונת כנגד שמותיו של הקדוש ברוך הוא ומוסיפה עול מלכות שמים.

ואף במצות ביעור חמץ יש זכר לקבלת עול מלכות שמים, כמו שנצטוונו (שמות יב טו) 'אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם', 'תשביתו' בגימטריא 'שמע ישראל הוי"ה' אלהינו הוי"ה אחד', כי כאשר משביתים החמץ והשאור והיצר הרע מקרבנו, זוכים לקבל עול מלכות שמים שלימה, זה לעומת זה.

יציאת מצרים הכנה לקבלת עול מלכות שמים

בהקדמה זו מבואר מה שהחמירה התורה בעונש המבטל קרבן פסח לחייבו כרת, מה שלא מצינו בשאר מצוות עשה לבד פסח ומילה, וכך פירש **בבני יששכר** (ניסן מאמר ד דרוש ה): מעלת יציאת מצרים שזכינו לצאת בה מתחת שעבוד הסטרא אחרא ולהיכנס תחת עול מלכות שמים, והנה הלכה פסוקה היא שהלוקח עבד מן הגוי אין גוף העבד קנוי לו עד שיטבילנו לשם עבדות, ואם קדם העבד והתכווין בטבילתו לשם חרות הרי הוא בן חורין, ולפיכך העצה היא שבעוד העבד בתוך המים יטיל עליו האדון מלאכה, כדי שלא יוכל העבד לומר לאחר הטבילה שהיתה הטבילה לשם חרות [כמבואר כל זה בגמרא (יבמות מה:). וכן הוא בשלחן ערוך (י"ד ס' רסז ס"ט): הלוקח עבד מן העובד כוכבים אין הגוף קנוי לו עד שיטבילנו לשם עבדות, הילכך אם קדם וטבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין, לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודו במים, שיהא נראה כעבד, שלא יקדים ויאמר 'אני טובל לשם בן חורין'].

בצאתנו מתחת יד המצרים נהיינו עבדי ה'

וכיון שכל עיקר הוצאתנו ממצרים היתה כדי שנהיה עבדי ה', והרי הקב"ה מקיים בעצמו את המצוות שציוה לישראל, וכמו שפירשו בזה את לשון הברכה 'אשר קדשנו במצוותיו' שהצטוונו 'במצוותיו' של הקב"ה שהוא בעצמו מקיים [ראה במנחם

עיקר עבודת בני ישראל בליל הסדר הוא קבלת עול מלכות שמים שלימה, ועל כך הביאו בהגדה של פסח את המעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, כי זהו עיקר ותכלית קיום מצות ההגדה וסיפור יציאת מצרים, ואכן זכו רבותינו התנאים ע"ה להגיע לתכלית קיום המצוה עד שאמרו להם תלמידיהם הגיע זמן קריאת שמע, שהגיעו לקבלת עול מלכות שמים אמיתית.

כך גם מסיימים את ליל הסדר באמירת הפיוט 'אחד מי יודע', הרומוז גם הוא לקבלת עול מלכות שמים, אחד מי יודע, היינו אחד יחיד ומיוחד, אחד אלקינו שבשמים ובארץ, קבלת עול מלכות שמים שלימה שהוא שליט בעליונים ובתחתונים בז' הרקיעים ובארץ, ולהכיר בהשגחתו הפרטית בכל תהלוכותיו, כי זה עיקר התכלית בלילה הגדולה ליל הסדר.

רמז יקר בנוסח הגדה של פסח לקבלת עול מלכות שמים

ורמז יקר מובא בספר **אהבת עולם** (לרבי פנחס זלמן הורוויץ ז"ל) כי בהגדה של פסח יש מ'הא לחמא' עד 'גאל ישראל' אלף ושמונה מאות ועשרים תיבות, והוא כמנין הפעמים שהוזכר שם הוי"ה בתורתנו הקדושה [וסכום מספר שם הוי"ה בתורה כתב גם בעל המנחת אלעזר (דברי תורה ח"ג אות ב), והוסיף שהוא בגימטריא 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד' ביחד עם תיבת 'שבת', והוא על דרך המדרש המובא בתוספות (הגיגה ג: ד"ה מי) כי שלשה מעידין זה על זה ישראל ושבת והקדוש ברוך הוא, עיין שם עוד באריכות, וראה עוד בספר ילקוט אברהם (ח"ב אות קכא) שכותב איך שראה הרה"ק יושב ומונה כמה שמות הוי"ה יתברך שמו יש בכל התורה, ונפקא מינה בזה להרבה דברים].

והוא רמז ליסוד הגדול של ליל השימורים להגיע להכרה וידיעה בשם הוי"ה יתברך שמו לעד ובהשגחתו, ולכן כל תיבה ותיבה מכוונת כנגד שם הוי"ה ב"ה, והוא כענין שכתב **הרמב"ן זלה"ה**

בזילין וקיריין

פדקי הדרכה ועבודה ה'

וחדאן בפורקני - גודל חובתנו להודות ולשבח בסיפור יציאת מצרים

לה' בעודי בעניי, ועל ידי יהיה לי לישועה
כי יתעוררו רחמי עלי בלי שישגיחו בכך
המקטרגים.

עבודת הלילה - להכיר בנפלאות ה' הגלויים והנסתרים

ועתה הוא הזמן להודות ולשבח על
הנסים הנגלים והנסתרים שעושה הבורא
ברחמי עמנו עם קרובו, שכן ההודאה
היא מיסוד תכלית יציאת מצרים כדברי
הרמב"ן הידועים (סוף בא): ועתה אומר לך
כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות
עבודת גלולים בעולם מימי אנוש החלו
הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים
בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו
בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים
בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל
יש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שיודו
בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם
כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין
עמהם עונש או שכר, יאמרו 'עזב ה' את
הארץ' (יחזקאל ח יב). וכאשר ירצה האלהים
בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת
בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר
לכל בטול הדעות האלה כולם, כי המופת
הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו,
וידוע ומשגיח ויכול. וכ'.

ולכן יאמר הכתוב במופתים 'למען תדע
כי אני ה' בקרב הארץ' (שמות ח יח), להורות
על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים
כדעתם. ואמר (שם ט כט) 'למען תדע כי
לה' הארץ, להורות על החידוש, כי הם
שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יד) 'בעבור
תדע כי אין כמוני בכל הארץ'. להורות
על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב
בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים
או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים
הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא
ובתורה כולה.

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם
מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה
כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו
עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם
נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם.
עכ"ל של הרמב"ן ע"ה. ומכאן נלמד
ונשכיל לעבודתנו בכל יום ויום ובעיקר
בלילה קדוש זה שנתקן לשבח בנפלאות
ה'.

וגם זה בכלל גודל מעלת השירה שלא ינכו
לו מזכויותיו, ובזה פורש הפסוק (תהלים קז
א) 'הודו לה' כי טוב, שאם מודה לה' על
טובותיו עמו, על ידי כן 'כי לעולם חסדו'
ויש קיום לחסדי הבורא עמו, ואין נגרם לו
שום ניכוי זכויות על ידי כן, וזהו הצורך
שיש לאדם בהודאה על הניסים שעל ידי
כן מרוויח את זכויותיו [כן פירש בשמע
יעקב למהרי"י אלגאזי (בשלח ד"ה וזאת) בשם
הראשונים. והוסיף לבאר שם שההודאה
היא כתשלומין על הנס, ועל ידי שמשלם
חובו אין מנכים לו מזכויותיו].

על ידי השבח וההלל זוכים לישועה קודם הבקשה

על ידי שמשבחים ומהללים לפני
ה' יתברך זוכים להיושע גם קודם
שמבקשים [כמו שמצינו (ב"מ פה): אצל
רבי חייא ובניו שבשעה שאמרו משיב
הרוח ומוריד הגשם מיד נשבה הרוח וירד
הגשם, אף שעדיין לא בקשו על הגשם
בברכת השנים, וכל זה לגודל מעלתם
בבחינת הכתוב (ישעיה סה כד) 'טרם יקראו
ואני אענה' (אלשיך)], כי בשעה שהאדם
מבקש צרכיו בפיו עלולים המקטרגים
להתעורר ולהזכיר עוונותיו ולעכב את
תפילתו שלא תתקבל [כמו שאמרו
שהמעין בתפילתו גורם להזכיר עוונותיו,
כי מראה בעצמו שבטוח הוא בזכויותיו
שתתקבל תפילתו, ומשום כך מפשפשים
במעשיו לראות אם זכאי הוא (ברכות
נה). שחושש פן בבואו להתפלל יבואו
המקטרגים לקטרג על תפלתו אם ראוי
זה האיש שתקובל תפלתו, וח"ו על ידי זה
יבוקר פנקסו (בני יששכר תשרי מאמר ב אות ו)],
ועל כן הדרך הרצויה היא, לשבח ולהלל
לפניו יתברך באותו ענין שהוא נצרך בו
לישועה, והקב"ה שהוא בוחן לבבות מבין
כוונתו וימלא את רצונו.

ובזה יבואר הכתוב (תהלים יח ד) 'מהולל
אקרא ה' ומאויבי אוושע', שקריאתו אל
ה' תהיה בדרך הלל ושבח ועל ידי יוכל
להיושע מכל אויביו. וזהו גם פירוש
הכתוב (שם קיח כא) אודך כי עניתני ותהי לי
לישועה, 'עניתני' לשון עניות, ואני אודה

אמרו חז"ל (ברכות נד): 'ארבעה צריכין
להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי
שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש
בבית האסורים ויצא'. בשעה שיצאו בני
ישראל ממצרים זכו לכל ארבע הבחינות
- יצאו ממצרים כבית האסורים שהיו
חבושים בה, ובקריעת ים סוף עשה להם
השם יתברך נס וירדו לים, וכן היו הולכי
מדבריות, ובשעת גמר יציאת מצרים
ותכליתה דהיינו בקבלת התורה נתרפאו
מכל המומין שהיו בהם כמו שדרשו חז"ל
על הפסוק 'כולך יפה רעייתי ומום אין בך'
(שיה"ש ד ז) [במדרש (ויק"ר יח ד, שיה"ש ד ז): תני
ר' שמעון בן יוחאי בשעה שעמדו ישראל
על הר סיני ואמרו 'כל אשר דבר ה' נעשה
ונשמע', באותה שעה לא היה בהם לא
זבים ולא מצורעין ולא חגיגין ולא סומין
ולא אילמין ולא חרשין ולא שוטין ולא
שממין ולא טפשין ולא חלוקי לב, על
אותה שעה הוא אומר 'כולך יפה רעייתי
ומום אין בך'].

ולפיכך מביאים קרבן פסח אחר יציאת
מצרים בשיר תודה וזמרה כדין ההודאה
שאנו חייבים להודות על כל הניסים
הללו.

[וכך מובא בכתב סופר החדש (פר' בא
ד"ה שה). ובדרשות חתם סופר (שבת הגדול
תקפ"ח ד"ה שבכל) ביאר בשם האברבנאל מה
ששואלים, 'שבכל הלילות הם הלילות
שאנו אוכלים בהם קרבן תודה, ומביאים
עמו שלשים מצות ועשרה לחמי חמץ,
ואילו בלילה הזה אנו אוכלים קרבן פסח,
שהוא כעין קרבן תודה להודות לה' על
יציאת מצרים, ואין אוכלים עמו אלא
מצה בלבד].

על ידי הודאה על הנס אין מנכים מזכויותיו

יש להבין בדברי הגמרא, מהו הלשון
'צריכים להודות' ולמה לא אמרו 'חייבים
להודות'. ואפשר לפרש שהלשון 'צריכים'
פירושו שההודאה על הנס היא צורך
לאדם ואינה רק חיוב בעלמא, כי כל מי
שעושים לו נס מנכים לו מזכויותיו, אמנם
על ידי שמודה לה' על ניסיו עמו הרי הוא
פורע חובו לשמים, ועל ידי כן לא ינכו
מזכויותיו [ובזרע שמשון (יתרו ד"ה סוטה פ"ק)
פירש שכל האומר לפני ה' שירה מוחלים
לו על עוונותיו (ילקוט שמעוני בשלח רמז רנד),

יצא לאור ע"י מכון אור לישראל
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להעתיק ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישראל



אוצר ספרי החסידות המבוארים



לזכות עופר פנחס בן צילה שיחי' · קרן בת רונית שתחי' טל
 אדמונד שיחי' בן איזה · רונית בת ינינה יעל · בנימין בן אסתר כל יוצאי חלציהם שיחי'
 להצלחה רבה ומופלגה בכל מעשה ידיהם, ולאריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות ונחת
 · לעילוי נשמת צילה בת דורה צביה ומאיר ע"ה ·

להצטרפות חייג עכשיו: 1800-22-55-66 והגליזון בדרך אליך

You can now subscribe and get journal delivered to your door.
 Call 718-407-2479 or email otzarpninei@gmail.com